

Södertörns högskola | Institutionen för kommunikation, teknik och design
Kandidatuppsats | 15 högskolepoäng | VT-terminen 2008

Historiska återspeglings

En studie om svensk turismhistoria genom
fallstudier på Åre och Mölle

Av: Elena Zhikhareva, Jelena Brajovic och Johanna Nilsson
Handledare: Gustaf Onn

Förord

Under vår studietid har vi lärt oss hur olika platser förvandlas till destinationer men en sak som förvånat oss är att vissa destinationer överlever under en lång tid och blir till en symbol för landet medan andra försvinner helt och glöms bort. Till en viss del kan destinationer själva styra sin utveckling men det finns faktorer ute i världen som oväntat kan påverka platsen och även människors resebeteende. Det är dessa faktorer det här arbetet kommer handla om.

För att urskilja oss från tidigare undersökningar och försöka tillföra något nytt inom turismforskningen valde vi att fördjupa oss i ämnet genom fallstudier som sträcker sig från 1800-talet och framåt, och genom dessa förklara vilka historiska faktorer och eventuella avlägsna händelser som påverkat svenska destinationers upp- och nedgångar samt världsresandet i stort.

Vi vill tacka Anders Steene, docent i turismvetenskap, för givande diskussioner som gav oss inspiration till arbetet samt tillförde nya tankar och idéer om hur vi skulle behandla ämnet. Han gav oss även tips och råd på litteratur. Ett ytterligare tack vill vi skicka till fil dr Bosse Bodén, lektor i turismvetenskap och ekonomisk historia och Carl-Henrik Berg, ansvarig utgivare för webbsidan utflykten.se, för deras inspirerande tankar. Vi vill även skicka ett tack till våra klasskamrater och våra familjer för deras feedback genom arbetets gång.

Elena Zhikhareva

Jelena Brajovic

Johanna Nilsson

Abstract

The idea of this thesis emerged from our common interest to explore the life cycle of Swedish tourist destinations. This study has historical features since we tried to identify crucial historical and current *push and pull factors*, which influenced destinations upturns and downturns. In order to achieve our primary goal and identify those factors, we made two case studies. We chose Åre and Mölle as our cases and these two areas will represent Swedish destinations, and their life cycles, as a whole. The destinations' developing processes and their nowadays profile are not the same as for two hundred years ago which was a reason and motivation that made us start exploring this specific subject. It required an extensive historical overview and presentation of both global and local changes, which had a certain impact on the destinations.

The method that we used is called hermeneutic and is based on comprehension and interpretation as the essential form of knowledge. This method gave us ability to interpret the presented facts with the help of our own knowledge about the subject. This specially concerns our applied models and the case studies that are implemented.

In the analysis we presented our identified dominant factors that influenced our chosen destinations and summarised influences that have affected Swedish tourism through the history. At the end of this essay we presented our own conclusions and thoughts, which turned out to be a bit different than what was expected. We hope that our conclusions can help other students or scientists in their future researches within the same issue.

Sammanfattning

Ämnet som presenteras i uppsatsen valdes utifrån vårt gemensamma intresse i att undersöka destinationslivscyklar av svenska turistdestinationer. Uppsatsen präglas av historien då vi, genom att identifiera historiska och aktuella *push och pull faktorer*, vill komma fram till vilka faktorer som påverkat Svenska destinationers upp- och nedgångar och på vilket sätt. För att kunna uppnå vårt syfte genomfördes två fallstudier. Vi valde Åre och Mölle som våra fall och de faktorer som påverkat dessa två orter representerar de faktorer som påverkat svenska destinationer i helhet. Deras specifika utvecklingsprocesser utspelades på olika sätt och deras profil idag, är inte den samma som för två hundra år sedan. Dessa aspekter var en motivation för oss att undersöka detta ämne. Det krävdes en omfattande historisk överblick och presentation av både globala och lokala händelser som på ett eller annat sätt påverkat destinationer i helhet.

Hermeneutik, är den metod som använts i uppsatsen och den baseras på förståelse och tolkning som den främsta kunskapsformen. Denna metod gav oss möjlighet att tolka fakta utefter vår egen förståelse av ämnet. Detta gäller speciellt våra använda modeller och våra genomförda empiriska studier.

I analysdelen presenteras de dominerande faktorer som påverkat våra valda destinationer och de sammanställda influenser som påverkat svensk turism genom historien. Slutligen presenterar vi våra egna tankar, slutsatser och diskussioner som visade sig vara mer annorlunda än vad vi förväntat oss. Vi hoppas att våra slutsatser kan hjälpa andra studenter och forskare inom turism, och bidra till vidare forskning inom samma ämne.

Innehållsförteckning

Abstract

Sammanfattning

1. Inledning	1.
1.1 Introduktion.....	1.
1.2 Problemdiskussion och frågeställningar	1.
1.3 Syfte	1.
1.4 Avgränsningar.....	2.
1.5 Definitioner	2.
1.6 Disposition	2.
1.7 Uppsatsuppbyggnad	3.
2. Metod	4.
2.1 Tillvägagångssätt	4.
2.2 Metodval	4.
2.3 Metodproblem.....	6.
2.4 Källkritik	6.
3. Turismens historiska utveckling	7.
4. Teori	10.
4.1 Butlers destinationslivscykel.....	10.
4.2 Samhällsförändring genom tiden och dess överlevnad	12.
4.3 Push- och Pull faktorer.....	14.
5. Empiri	17.
5.1 Sverige/samhällets trender/utveckling	17.
5.2 Fallstudie Åre	20.
5.2.1 De tidiga besökarna 1840-1882	20.
5.2.2 Järnvägens ankomst 1882	21.
5.2.3 Det första Åreprojektet 1906-1907	22.
5.2.4 Första världskriget 1914-1918 samt mellankrigstiden	22.
5.2.5 Andra världskriget 1939-1945	23.
5.2.6 Tiden efter andra världskriget	23.
5.2.7 Det andra Åreprojektet 1971	24.
5.2.8 Åres utveckling under slutet av 1900 och början av 2000- talet	24.
5.2.9 Tidsövertäckande utveckling	26.
5.3 Fallstudie Mölle	27.

5.3.1 De tidiga besökarna.....	27.
5.3.2 Järnvägens ankomst och ytterligare utvecklingar av bygden 1880-1885	29.
5.3.3 Sekelskiftet – En blomstrande tid	29.
5.3.4 Första världskriget 1914-1918 och Andra världskriget 1939-1945	30.
5.3.5 Tiden efter andra världskriget	31.
5.3.6 Försök till utveckling av destinationen	31.
5.3.7 Mölles utveckling under slutet av 1900- talet och början av 2000- talet	31.
6. Analys.....	33.
7. Diskussion och slutsatser	44.

Källförteckning

1. Inledning

”... Speglar vi vårt nu i vår historia, då svarar historien med att spegla sitt förflutna i vårt nu. Rummet krymper men speglarna finns kvar med sin envisa sanning: allt som funnits finns kvar och kommer tillbaka.”

Madeleine von Heland 1999¹

1.1 Introduktion

Destinationsutveckling kan vara kaotisk och ostrukturerad att studera, men i grund och botten finns en klar och tydlig organiserad och förutsägbar struktur. Destinationer påverkas och formas av människans växande globala intresse, trender, ekonomi och tillgänglighet. Dessa faktorer sätter en tydlig prägel på hur platser utvecklas till vad de blir i framtiden. I takt med samhällsutvecklingen fick människan mer fritid och blev rörligare med ett ökat intresse för resor. Detta intresse skapade en efterfrågan på destinationer som i sin tur skapade det utbud vi har idag. Utvecklingen av järnvägen på 1800- talet gynnade turismen i världen och även i Sverige.² I en tidig fas av svensk turismutveckling fanns ett fåtal orter som kunde kalla sig för turistdestinationer men utvecklingen gick stadigt framåt. Dessa destinationer påverkades av liknande omvärldsfaktorer men utvecklades på olika sätt och i olika takt. Under 1800- talet baserades svensk turism till en större del på friluftslivsturism och kurorter. Influenser av detta finns att hitta också i dagens turism i Sverige i form av spa och fjällturism.³ Åre i Jämtlands län och Mölle i Skåne är två exempel på destinationer i Sverige som, med olika utvecklingsmönster, växte och blev populära under 1800- talet. Båda orterna var till en början små fiske- och jordbrukssamhällen som sedermera växte och blev populära turistdestinationer. Med historiskt facit i hand kan man tydligt se vad utvecklingen resulterat i, men vad hände på vägen, och framför allt, vad är det som gjort att destinationerna utvecklats till vad de är idag?

1.2 Problemdiskussion och frågeställningar

Vi studerar och bor i Sverige och här kommer vi troligtvis få våra första erfarenheter inom turismbranschen. För att kunna förstå vad som ligger bakom dagens svenska turism kom vi till insikt att vi behövde studera historien och de faktorer som påverkat svenska destinationers utvecklingsmönster. Eftersom det är många globala och lokala faktorer som kan påverka turismefterfrågan och platsers attraktivitet, bestämde vi att vår huvudproblemformulering skulle handla om *push-* och *pull faktorer* på olika nivåer. För att lyckas med detta var det lämpligt att även studera aktivitetsutbudet då vi ansåg att utbudet av aktiviteter spelar en stor roll i destinationers utveckling eftersom de kan upprätthålla traditioner och prägel över tiden. Följande frågeställningar har genomlyst detta arbete och vårt tänkande:

- Vilka lokala och globala push- och pull faktorer har påverkat svenska destinationers utveckling, vad är det som gör att de upplever en upp- eller nedgång?
- Vad fanns det för aktivitetsutbud i Åre och Mölle då och nu? Vilka trender och händelser har styrt efterfrågan på svenska destinationer?

1.3 Syfte

Huvudsyftet med denna uppsats är att undersöka två destinationslivscyklar för att se vilka globala och lokala faktorer som påverkar en destinations eventuella framgång över tiden. Genom att studera den historiska utvecklingen av två destinationer och deras push- och pull

¹ Sahlberg B, (2001) *Möten Människor & Marknader. Om turism och resande*, s.16

² Svenska turistföreningens årsbok, (1986) *STF 100år*.

³ Rosander, G. (1986) ”Turism före STF”, *Folkets historia*, Årg. 14, Nr 3, s 25-27

faktorer vill vi få svar på vilka företeelser, historiska och aktuella, som styr svenska destinationers livscykel samt vilka händelser som haft mest påverkan på svensk turism.

1.4 Avgränsningar

För att få svar på vår problemformulering valde vi att studera destinationsutvecklingen i Åre och Mölle. Urvalet har gjorts baserat på våra egna kunskaper men det har även visat sig under arbetets gång att Åre och Mölle nämns i flera turismhistoriska böcker.⁴ Intervjuer som undersökningsmetod valdes bort eftersom våra studier går långt bak i tiden. Detta gjorde att det var svårt att få tag på relevanta respondenter. Det finns även många olika tolkningar av turismens historia vilket gjorde det svårt att få fram en trovärdig bild av händelseförloppet genom intervjuer.

Vi studerade våra destinationer genom fallstudier där nedslag gjordes under ett flertal olika år, då händelser i omvärlden påverkat destinationerna. Dessa nedslag skedde oregelbundet och utan symmetri baserat på de, enligt oss och den studerade litteraturen, betydelsefulla händelser som inträffat i Sverige och i världen. Vi hade inte som syfte att redovisa hela destinationernas livscyklar utan att förklara de faktorer vi ansåg påverkat dessa processer på ett positivt eller negativt sätt. Det finns vissa skillnader innehållsmässigt i de olika fallstudierna, på grund av det material som studerades och dess olika fokus. En skillnad på internationella och nationella besökare gjordes inte när vi studerade de utvalda destinationerna, eftersom den tidigare litteraturen inte skiljer på dessa två turistgrupper. Med andra ord kommer vi fokusera på både inhemska och internationella besökare på orterna. Med utländska besökare menar vi i detta arbete turister från främst Europa, eftersom det är lättare att se ett sammanhang mellan europeisk historia och utvecklingen av resebeteendet på svenska destinationer. Affärsturism har inte skiljts från rekreationsturism, då den skillnaden var svår att hitta i de tidigaste skrifterna.

1.5 Definitioner

Turism – ”Turism omfattar människors aktiviteter när de reser till och vistas på platser utanför sin *vanliga omgivning* för kortare tid än ett år för fritid, affärer eller andra syften.”⁵

Turist – ”Turist är en *besökare* som övernattar på platsen för besöket.”⁶

Besökare - ”Resan ska gå till en plats utanför resenärens *vanliga omgivning*” och ”den sammanhängande *vistelsetiden* på platsen för besöket ska vara högst 1 år.” Slutligen, ”*huvudsyftet med resan* ska vara annat än att utöva lönearbete som betalas av någon på platsen.”⁷

1.6 Disposition

Kapitel 1 **Inledning.** Uppsatsen inleds med en introduktion som förklarar problemformulering, syfte samt våra avgränsningar.

Kapitel 2 **Metod.** Metoddelen förklarar valda vetenskapliga ansatser och diskuterar för- och nackdelar med dessa. För att få en klar och tydlig röd tråd genom arbetet använder vi oss av ingresser, som i kursiv stil kort klargör vår tankegång samt, leder läsaren genom uppsatsen.

⁴ Löfgren, O. (1999), *On holiday – a history of vacationing*, s.119; Svensk turismförenings årsböcker år 1912, 1919, 1934, 1935, 1945, 1948 1986,

⁵ http://fm.nutek.se/forlaget/pdf/info_017-2006.pdf, 2008-05-22, 23:35

⁶ http://fm.nutek.se/forlaget/pdf/info_017-2006.pdf, 2008-05-22, 23:35

⁷ http://fm.nutek.se/forlaget/pdf/info_017-2006.pdf, 2008-05-22, 23:35

- Kapitel 3* **Turismens historiska utveckling.** I detta avsnitt presenteras en bakgrund som tar upp turismens utveckling på den globala nivån från början av resandet till dagens turism.
- Kapitel 4* **Teori.** I teori kapitlet nämns de valda teorier och modeller som ska hjälpa oss analysera de faktorer som påverkar destinationers upp och nedgång.
- Kapitel 5* **Empiri.** I detta kapitel redovisas olika händelser som ägt rum i Sverige genom tiden och format den svenska turismnäringen. Genom att studera Åres och Mölles historia vill vi undersöka hur omvärldsfaktorer, tillsammans med nationella och lokala faktorer, påverkat destinationerna.
- Kapitel 6* **Analys.** Här redovisar vi det resultat vi fått från de empiriska studierna. Här presenteras även en sammanfattning av empirisk fakta och teoretiska ansatser, som använts i uppsatsen.
- Kapitel 7* **Diskussion och slutsatser.** Sista kapitlet i uppsatsen innehåller en kort sammanfattning av påverkande faktorer samt en diskussion kring vårt resultat. Resonemanget är baserat på både analytisk information och våra egna tankar och kunskaper som genererats under arbetets gång.

1.7 Uppsatsupbyggnad

Figur 1: Illustration på arbetets uppbyggnad.
Källa: Författarna själva

Genom vår problemformulering vill vi få svar på vad det är för lokala och globala push och pull faktorer som påverkat svenska destinationers utveckling. För att uppnå vårt syfte, valde vi att dela upp arbetet på detta vis. Illustreringen ger en tydlig bild över hur vi angrep problematiken och hur vi slutligen presenterar vårt resultat. Vi kommer sammanställa turismens historiska bakgrund och samhällets utveckling till push faktorer, som hjälper oss att analysera vad som påverkat turisternas efterfrågan. Fallstudierna kommer sammanställas med hjälp av Butlers destinationslivscykel för att slutligen ge svar på vilka pull faktorer som styr destinationers upp och nedgång. Push och pull faktorerna kommer gemensamt analyseras för att visa på vad som påverkar svenska destinationers livscykel.

2. Metod

I detta kapitel klarläggs hur vi gått tillväga i genomförandet av vårt uppsatsarbete. Vi kommer att förklara tillvägagångssätt samt redogöra och motivera våra metodval. Även en beskrivning av vår litteraturstudie redovisas. Slutligen beskrivs hur eventuella metod- och källproblem behandlats.

2.1 Tillvägagångssätt

Eftersom vi valt ett hermeneutiskt arbetssätt började vi studera den befintliga litteraturen som fanns inom ämnet. Detta gjordes genom att läsa Svenska Turistföreningens, STF:s, tidigaste årsböcker där det tidigt framgick att Åre och Mölle var två destinationer med intressant bakgrund. Utifrån den kunskap fick valdes teorier vi ansåg kunde beskriva de faktorer som påverkat destinationernas utveckling. Dessa teorier var passande då de visar rörligheten inom turismen och samhället genom historiens gång.

Fallstudierna baserades helt på litteraturstudier från varierande källor, för att få en så stor tillförlitlighet som möjligt. Genom att studera ett flertal olika källor försökte vi få en tydlig och objektiv bild över vad som hänt på destinationerna, i Sverige och i världen. För att öka vår trovärdighet ännu mer hade vi som ambition att sammanställa destinationsutvecklingskurvor för att få översikt över det historiska förloppet. Omfattande försök att få tag på relevanta besökstal gjordes, för att genom figurer och grafer visa hur destinationerna utvecklats, men utan goda resultat. Det visade sig vara omöjligt för oss att få tag på relevant statistik från resandets början på de bägge orterna. Trots bristen på statistik fick vi tillräckliga kunskaper om de båda destinationernas livscyklar för att kunna koppla lokala och globala faktorer med varandra.

I analysdelen sammanfattar vi utvecklingen av våra destinationer med hjälp av en hypotetisk graf som illustrerar destinationernas utveckling genom vår egen tolkning, baserade på de källor som studerades till empiriavsnittet. Grafen har verifierats av Annika Ström på turistbyrån i Höganäs, med några kommentarer som nämns senare, samt utav Dennis Zalaman, lärare på Södertörns högskola. I analysen presenterar vi även de olika faktorer som både påverkat människans resande samt destinationernas upp och nedgång.

2.2 Metodval

Hermeneutik

Hermeneutik grundas på förståelse och främsta kunskapsformen bygger på tolkning. Vetenskaperna söker efter möjliga innebörder hos sina objekt som studeras. I första hand förstås innebörder och meningssammanhang genom tolkning. Just tolkningen är därför den främsta kunskapsformen inom hermeneutiken.⁸ Den hermeneutiska processen består av fyra huvudmoment: *tolkning, förståelse, förförståelse och förklaring*.⁹

Tolkning betydde ursprungligen översättning, översättning som förmedling av betydelser och innebörder. Författaren måste därför, för sig själv och även för andra, presentera sin förståelse och tolka den.

Förståelse kan definieras genom olika synonymer, som till exempel insikt. I detta fall skulle förståelsen vara momentet som inträffar när man finner en lösning på en gåta, saklig eller mänsklig.

Förförståelsen är grunden och förutsättningen för att förstå. Man kan inte förstå något utan att redan ha förstått, det vill säga att förståelsen bygger på tidigare erfarenheter och lärdomar.

⁸ Ödman, P-J, "Hermeneutik och forskningspraktik" i Gustavsson (Red.) *Kunskapande metoder inom samhällsvetenskapen*, 2:a uppl. (2003,2004) s.71-72

⁹ Ibid, s.74-76

Man måste kunna *förklara* för att kunna förstå, eftersom tolkningar ofta innehåller eller bygger på förklaringar.

Ödman förklarar kortfattat: ”Den hermeneutiska processen pendlar alltså mellan närhet och distans, förklaring och förståelse. Och i tolkningar lägger vi slutligen fram vår förståelse, så som förklaringen modifierat den, gjort den tydligare eller utlöst den.”¹⁰

Vi har valt att arbeta med den hermeneutiska metoden för att genom ett kvalitativt arbetssätt få en äkthet och meningsfullhet i vår forskning. En kvalitativ studie går ut på att, genom att studera hur olika personer tolkar världen, förklara hur den ser ut.¹¹ I en kvalitativ studie kan man tillämpa ett flexibelt arbetssätt som till och med tillåter att man ändrar fokus på uppsatsen under arbetets gång.¹² Detta är möjligt när man använder en *konstruktivistisk vetenskapssyn*. Denna vetenskapssyn innebär att om man bara fokuserar på roller och riktlinjer riskerar man att bortse från verkligheten. Därför bör forskaren vara flexibel och ta hänsyn till att tankegången ska fungera som en referensram som ska kunna omformuleras kontinuerligt.¹³

Ödman påpekar vikten av källkritik inom hermeneutiken. Enligt honom är det i huvudsak tre krav som tillämpas inom klassisk källkritik: *Samtidskravet*, *tendenser* och det *beroendekritiska kriteriet*. *Samtidskravet* innebär att iakttagelsen som görs bör ligga så nära i tiden som det inträffade som möjligt. Materialet bör även studeras för att se om det finns *tendenser* till att det är förvrängt till författarens fördel. Slutligen det *beroendekritiska kriteriet* vilket innebär att källorna bör granskas för att se om upphovsmannen till källan använt sig av ytterligare källor för sitt påstående.¹⁴

Fallstudie

”Fallstudiebaserad forskning används framförallt för att förstå fenomen som är helt eller delvis okända och som innehåller stora mängder variabler och samband och därmed blir komplexa.”¹⁵

En *fallstudie* består av en detaljerad undersökning som pågått under en längre tidsperiod med mål att den ska ligga till grund för en analys av det som blivit undersökt.¹⁶

Forskning baserad på fallstudier innebär att ett eller flera fall från verkligheten används som underlag för forskningen.¹⁷ Med andra ord är studien ett sätt att försöka beskriva verkligheten genom att fördjupa sig i en liten del av den. Fallet får helt enkelt representera verkligheten.¹⁸ Jämförelse är nyckeln till fallstudier genom kvalitativ forskning. Fall ska jämföras med varandra och även med existerande litteratur och teorier.¹⁹ Genom studieformen vill man på djupet förstå vad som sker, hur det sker och varför det sker. Nya teorier genereras vilket leder till ökad kunskap. För att lyckas generalisera en fallstudie till ett större sammanhang krävs statistik.²⁰

¹⁰ Ödman. P-J, ”Hermeneutik och forskningspraktik” i Gustavsson (Red.) *Kunskapande metoder inom samhällsvetenskapen*, 2:a uppl. (2003,2004) s.76

¹¹ Onn. G, Föreläsning vid Södertörns högskola, 2008-03-26.

¹² Finn. M, Elliot-White. M, Walton. M, (2000) *Tourism & Leisure Research Methods*, s.67

¹³ Bryman. A, (2002) *Samhällsvetenskapliga metoder*, s.31-32

¹⁴ Ödman. P-J, ”Hermeneutik och forskningspraktik” i Gustavsson (Red.) *Kunskapande metoder inom samhällsvetenskapen*, 2:a uppl. (2003,2004) s.85

¹⁵ Gummesson. E, ”Fallstudiebaserad forskning” i Gustavsson (Red.) *Kunskapande metoder inom samhällsvetenskapen*, 2:a uppl. (2003,2004) s.115

¹⁶ Finn. M, Elliot-White. M, Walton. M, (2000) *Tourism & Leisure Research Methods*, s.81

¹⁷ Gummesson. E, ”Fallstudiebaserad forskning” i Gustavsson (Red.) *Kunskapande metoder inom samhällsvetenskapen*, 2:a uppl. (2003,2004) s.116

¹⁸ Ejvegård. R, (2003) *Vetenskaplig metod*, 3:e uppl. s.33

¹⁹ Gummesson. E, ”Fallstudiebaserad forskning” i Gustavsson (Red.) *Kunskapande metoder inom samhällsvetenskapen*, 2:a uppl. (2003,2004) s.132

²⁰ Ibid, s.126

2.3 Metodproblem

Då vi valt att göra en fallstudiebaserad undersökning passade hermeneutiken oss eftersom den bygger på tolkning och förståelse. Våra fallstudier är till största del historiskt baserade vilket krävde att vi först skapade oss en förståelse för att sedan kunna förklara vad som hänt och även detta stämmer överens med hermeneutikens tankesätt. Inom historiska studier är det viktigt att kunna tänka själv och resonera kring varför olika utvecklingsprocesser sett ut som de gjort, här ger hermeneutiken ytterligare en möjlighet för oss att angripa problemet. Nackdelen med metoden finner vi främst i hur källkritik ska tillämpas. Vi har inte haft möjlighet att göra vår studie så nära händelserna som möjligt eftersom den är historiskt baserad. Då vi först under arbetets gång blivit insatta i ämnet har det varit svårt att se om olika författare använt sig av ytterligare källor eller vridit materialet till deras fördel.

Fördelen med fallstudier och anledningen till att vi valt att använda detta arbetssätt är därför att genom fallstudierna kan vi studera ett urval av destinationer för att förklara faktorer som påverkat svenska destinationers utveckling i stort. Det är inte möjligt för oss att studera alla destinationer i Sverige och deras utveckling för att förklara vilka faktorer som fungerar påverkande för dessa. Vi är dock medvetna om bristerna med denna metod, vilka är att det finns stora svårigheter att förklara och generalisera verkligheten genom att bara studera delar av den. Detta är något som vi kommer att ta hänsyn till i våra slutsatser.

2.4 Källkritik

Det hermeneutiska tankesättet innebär att fokus inom källkritiken bör ligga på samtidskrav, tendenser och beroendekritiska kriterier.

I och med att Weaver och Lawton, som sammanfattat vår teori om push- och pull faktorer, inte presenterat sina källor på ett bra sätt har vi inte haft möjlighet att gå tillbaka till primärkällorna och beskriva dess ursprungliga innebörd.

Vad gäller samtidskravet, var det svårt att få tag på personer som iakttagit de aktuella händelserna personligen, då studien går så långt bak i tiden. Den studerande litteraturen är i största del sammanfattningar av primärkällor och detta gör att man kan diskutera det beroendekritiska kriteriet. Upphovsmännen har använt sig av ytterligare källor för sina påståenden men genom att studera deras källor anser vi att de är trovärdiga och relevanta. STF:s årsböcker, som använts i delar av arbetet, kan diskuteras då det kan finnas tendenser till att texterna är förvrängda. Vi vet inte om dessa är skrivna i informations-spridande syfte eller skrivna utefter författarnas eget intresse inom friluftsliv, eftersom de uppmärksammat flera områden mer än andra. För att få de empiriska studierna så trovärdiga som möjligt har vi sammanställt historisk fakta som tas upp av flera författare inom ämnet men författarnas objektivitet kan inte vi ta ställning till. Det kan hända att deras omdömen påverkades av nationalromantiska känslor dock tror vi att författare som skriver om svensk historia är lika intresserade som vi av att veta hur historien verkligen utspelar sig.

Trovärdigheten i de texter som har internetkällor kan variera men då de är tagna från väletablerade företag samt kommuner anser vi att de är tillförlitliga. Steenes modell som används som en av våra teorier presenterar inga konkreta siffror vilket lett till att vi tolkat det utefter vår egen kunskapsförmåga. Tillförlitligheten kan diskuteras då vi anser att det är omöjligt att statistiskt undersöka hela samhällets utveckling från 1800-talet och framåt, men samtidigt är han docent inom turismvetenskap, vilket säger en del om hans bakgrundskunskaper.

3. Turismens historiska utveckling

Turismen i världen och i Sverige har genomgått en omvandlingsprocess, från tidiga upptäcktsresor till den starka välutvecklade industri den är idag. Eftersom vi använder en hermeneutisk metod, som bygger på förförståelse, är det viktigt att presentera bakgrunden till den turism vi har idag. Därför redogör vi här turismens allmänna utveckling i världen och i Sverige.

Turism kan växa upp kring en plats eller aktivitet, oavsett om den har en lång historia eller är en nyskapad destination. Själva ordet *turism* användes först efter 1800-talet men själva fenomenet har funnits under många hundra år, fast i olika former.²¹ Anledningarna till att resa, exempelvis för att utbyta varor och kunskaper, har varit desamma genom många sekel. Mycket av det som turismarrangörer lyfter fram idag, som en del av sin sofistikerade marknadsföring, har tydlig relation till det som hänt under historiens gång.²² Redan år 1500 f. Kr blev de egyptiska pyramiderna, och andra minnesmärken, välbesökta platser dit greker och romare reste. År 400 f. Kr började grekerna visa upp dåtida sevärdheter. De sålde miniatyrgudar och souvenirer till besökarna, samt erbjöd guider till orakler, hälsokällor, hjältegravar och idrottsfester.²³

Vid Jesus födelse var Sverige inget land som lockade turister. När de sydliga delarna av Europa samt Nordafrika hade samhällen med lagar, musik, måleri och bibliotek, rådde det ännu stenåldersvillkor med den enklaste formen av jordbruk i Sverige. Vikingarnas erövringsresor var också en bidragande orsak till att dåtidens resenärer undvek Skandinavien. Det tog över 800 år innan svearna, tillsammans med övriga skandinaver, började resa i Europa i form av vikingatåg. På 800-talet utvecklades vikingarnas resesyfte till att inte bara erövra utan också genomföra handelsresor.²⁴

Det medeltida resandet förknippas ofta med utvecklingen av olika typer av resor som pilgrimsresor och Marco Polos långa resor i Asien under slutet av 1200-talet. Han blev, genom dessa resor, en symbol för dåtidens resekultur. Detta var långt innan Columbus upptäckte Amerika på slutet 1400-talet och andra geografiska upptäckter skedde.²⁵ Anledningen till upptäcktsresorna var inte bara människans nyfikenhet, många länder sökte även nya naturresurser, marknader att upprätta handelsförbindelser med samt möjligheter till nya kunskapsutbyten.²⁶ Till just kunskapsresor räknas pilgrimresorna som var väldigt populära i Europa under medeltiden. I Sverige var de dock förbjudna av Gustav Vasa.²⁷

Mellan 1400- och 1800-talet bildades det handelssystem som band världen samman och därmed upprättades ett organiserat affärsresande.²⁸ Teknik- och vetenskapsutveckling resulterade i framväxten av storstäder och stormakter där det bildades kunskapskluster.²⁹

På 1600 - 1700-talet var den så kallade "Grand tour" populär bland engelska adelssöner. Grand tour var en flera år lång resa runt i Europa, som en del av utbildningen. Kännedomen om olika länder spreds senare genom publicerade reseböcker som uppmanade människor till att göra egna utbildningsresor.³⁰

²¹ Hodacs, H. & Carlsson, Å. (2000) *Från Karakorum till Siljan. Resor under sju sekler*, s.7

²² Blom, T. & Nilsson, M. (2005) *Turismens historia och utveckling*, s.6-7

²³ Rosander, G. (1986) "Turism före STF", *Folkets historia*, Årg. 14, Nr 3, s. 25

²⁴ Svedelid, O. (2000), *Reseliv*, s.19

²⁵ Blom, T. & Nilsson, M. (2005) *Turismens historia och utveckling*, s.96

²⁶ Grinell, K. *Att sälja världen: omvärldsbilder i svensk utlandsturism*, s.22-23

²⁷ Blom, T. & Nilsson, M. (2005) *Turismens historia och utveckling*, s.36

²⁸ Grinell, K. *Att sälja världen: omvärldsbilder i svensk utlandsturism*, s.20

²⁹ Blom, T. & Nilsson, M. (2005) *Turismens historia och utveckling*, s.32-34

³⁰ *Ibid*, s.36

Orden *Tour* och *Tourism* börjar användas som begrepp i Europa under tiden för Grand Tour resandet.³¹

Den första egentliga ”turisten” i Sverige var inte svensk. År 1586 reste tysken Samuel Kiechel mellan Helsingborg och Stockholm, enligt hans reseskildring, för nöjes skull.³²

Kurorter som destinationer var kända redan under den grekiska antiken men det är först från 1600-talet och framåt kontinentens kurorter fick en större publik. Under det seklet reste den svenska överklassen till Spa och Aachen för att dricka brunnsvatten.³³

1800-talet kännetecknades av stora tekniska innovationer inom transportväsendet, så som järnvägen och ångbåtar, vilket minskade restiden. Människoarbete ersattes av maskiner och allt fler fick möjlighet att ägna sin fritid åt resor. Den växande urbaniseringen skapade trängsel och stora landskapsomvandlingar i storstäderna. Dessa nya levnadsmiljöer gjorde att storstadsbor lockades tillbaka till landsbygden för att återuppleva naturlandskapet med dess friska luft och fria natur. Kurorter blev en trend bland överklassen, då hälsan ansågs vara mycket viktig. Lantlivet förknippades med frihet och livsnjutning, inspirerat av naturromantiska tankar bland konstnärer och författare.³⁴

Den romantiska tidsandan uppstod under slutet av 1700-talet men dess verkningar finns att hitta än idag. Romantiken gav utrymme för känslor och fantasi och det påverkade människans sätt att se på naturen. Just naturen började representera det oskuldsfulla och oförstörda så att skåda den blev en njutning och personlig upplevelse. Speciellt alpina landskap och vattenfall.³⁵ Under 1800-talets romantiska anda upptäcktes de nordiska landskapen inom konst och litteratur.³⁶

Det är först under mitten av 1800-talet som nöjes- och rekreationsresandet fick en organiserad form och man började tala om *turism*. Under denna tid etablerade engelsmannen Thomas Cook det första resebolaget. Ovannämnda fakta visar på att det under alla tider förekommit människor som turistat, men turismen i sig uppkom i och med industrialismens organisering av fritid och transport. Turism uppstod som en ny form av underhållning som människan började ägna sin tid åt i takt med den tekniska utvecklingen och ökade fritiden.³⁷

Benämningen turism finns för första gången skrivet i Sverige år 1918, då landet började bli industrialiserat.³⁸

I ett historiskt perspektiv betraktas 1900-talet som det hittills mest framgångsrika århundradet i människans utveckling. År 1900 går den tekniska utvecklingen i världen för högtryck.³⁹ Uppfinnande av löpband tekniken resulterade inte bara massproduktion, utan också masskonsumtion och även i populärkultur.

- För första gången lyckas man synkronisera ljud och film.
- Världsutställningen i Paris presenterade tekniska innovationer och blev besökt av 50 miljoner människor.
- Den första Guide Michelin publicerades, där europeiska restauranger klassificerades.
- Kodak lanserar ”folkkameran” Brownie som var en bestseller de första åren.⁴⁰

³¹ Blom, T. & Nilsson, M. (2005) *Turismens historia och utveckling*, s.97

³² Rosander, G. (1986) ”Turism före STF”, *Folkets historia*, Årg. 14, Nr 3, s.26; Enligt våra definitioner är en turist en besökare som övernattar på platsen, och i källan framgår det inte om så var fallet, men det nämns i litteraturen att han var den första turisten.

³³ Rosander, G. (1986) ”Turism före STF”, *Folkets historia*, Årg. 14, Nr 3, s.25

³⁴ Blom, T. & Nilsson, M. (2005) *Turismens historia och utveckling*, s.45-47

³⁵ Sillanpää, P. (2002) *Hur uppstår bilden av ett rese mål?*, s.17

³⁶ Loock, J. (2001) *Turismens Miljöer - Historia, anläggningar och företeelser i Jämtlands län*. Länsstyrelsen Jämtlands län s.6

³⁷ Grinell, K. *Att sälja världen: omvärldsbilder i svensk utlandsturism*, s.9

³⁸ Nationalencyklopedins ordbok, Höganäs, Bra böcker, 2000. Uppslagsord ”turism”

³⁹ Sahlberg, B. (2001) *Möten människor och marknader*, s.21

⁴⁰ Ibid s.20-21

De första 50 åren av 1900-talet var dock ur ett internationellt perspektiv de värsta som mänskligheten någonsin sett. Två världskrig och mördardiktaturer saktade ner samhällsutvecklingen och reducerade kraftigt Europas befolkning, vilket i sin tur ledde till livsmedelsbrist och ökad osäkerhet.⁴¹ Under dessa omständigheter låg inget fokus på nöjesresor vilket resulterade i att resorna under krigstiderna mest hade politisk- eller flyktingkaraktär.

Eftersom Sverige inte blev indraget i något av de två världskrigen var denna tidsperiod framgångsrik, både ekonomiskt och mänskligt. Sverige undkom krigets kapitalförstörelse och befolkningsreduktion, vilket resulterade i en kraftfull ekonomisk tillväxt som tillät landet att bli ett av de mest framgångsrika, i Europa.⁴²

Under mellankrigstiden blev semester allt mer vanligt i Sverige och till slut även lagstadgad år 1938.⁴³ Detta innebar allas rätt till två veckors betald ledighet.⁴⁴ Svensk turism både inom landet och utomlands upplevde en uppgång efter denna lag, eftersom resandet då officiellt blev en del av människans liv.

Övergången från jordbrukssamhället till industrialismen frigjorde arbetskraften för andra uppgifter. Näringslivsstrukturen förändras mot mer sysselsättning inom tjänstesektorn och färre sysselsatta inom direkt varuproduktion.⁴⁵

Bilismens uppkomst efter första världskriget och det förbättrade vägnätet, gjorde att resande inte längre var beroende av järnvägstrafiken.⁴⁶

År 1950 påbörjade IT: n sin enorma expansion vilket betydde att, efter tjänstesamhällets framväxt kom nästa stora steg – automatisering av tjänster. Åter igen blev arbetskraft tillgänglig för andra sysslor och människan fick ännu mera fritid.⁴⁷ I slutet av 1990-talet fick man möjlighet att även boka och planera sin resa via Internet.⁴⁸

Det som präglar massturism är tid, pengar och teknologi och som resultat av samhällsutvecklingen växte massturismen och ett stort antal människor kunde då resa. Det är först efter 1950-talet charterturismen slog igenom och blev en populär masskonsumtionsprodukt. Den första sällskapsresan med buss gick från Skandinavien år 1950. Under 1960 och 1970-talet utvecklades nöjesutbudet och nöjesefterfrågan i samhället. Detta gynnade framförallt internationellt resande för medelklassen genom billiga flygresor till varma semesterorter, som Mallorca.⁴⁹

Uppkomsten av massturism gjorde turismen till en av de mest snabbväxande näringarna på global nivå. Massturismen skapar dock miljöproblem och motsättningar mellan lokala samhällen och turister, vilket uppmärksammats av medier sedan 1970-talet och är aktuella än idag. Som resultat av detta antogs att attraktioner och destinationer en dag skulle bli förstörda av charterturisterna själva⁵⁰

Ekonomi- och teknikutvecklingen inom transportsektorn idag revolutionerar rörligheten över landsgränser. Många medier noterar en omvandling av turismbranschen, där aktiviteter på destinationer nu skapas som en produkt. Denna så kallade upplevelseekonomi, dominerar 2000-talets resande⁵¹ Internet och större resevana har gjort att charterresor i dagsläget omvandlats till skraddarsydd resepaketer med olika teman.⁵²

⁴¹ Sahlberg, B. (2001) *Möten människor och marknader*, s.21

⁴² Ibid,

⁴³ Looock, J. (2001) *Turismens Miljöer - Historia, anläggningar och företeelser i Jämtlands län*. s.36

⁴⁴ Ibid

⁴⁵ Sahlberg, B. (2001) *Möten människor och marknader*, s.12

⁴⁶ Blom, T. & Nilsson, M. (2005) *Turismens historia och utveckling*,s.51

⁴⁷ Sahlberg, B. (2001) *Möten människor och marknader*, s.20-21

⁴⁸ Blom, T. & Nilsson, M. (2005) *Turismens historia och utveckling*,s.68

⁴⁹ Ibid, s.62-63

⁵⁰ Burkart, A.J & Medlik, S. (1982) *Tourism Past, present and future*, 2:a uppl. s.35

⁵¹ Sahlberg, B. (2001) *Möten människor och marknader*, s.22

⁵² Blom, T. & Nilsson, M. (2005) *Turismens historia och utveckling*, s.69

4. Teori

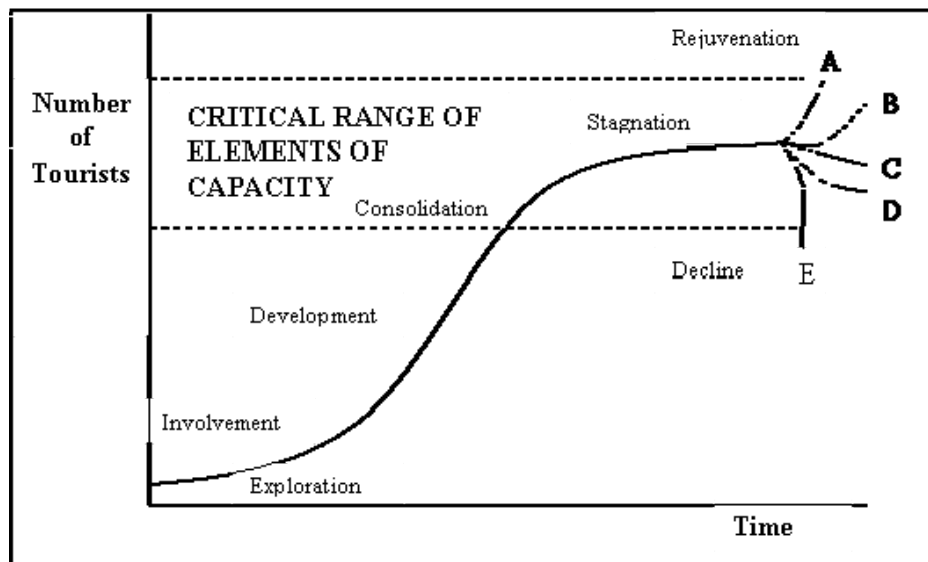
I det här avsnittet beskrivs de valda teorier som använts i arbetet. Butlers destinationslivscykel hjälper oss att förstå hur destinationerna utvecklas, teorin Samhällsförändring genom tiden kommer användas som stödande och kompletterande till Push- och Pullfaktorerna som presenteras senare.

4.1 Butlers destinationslivscykel

Vi har valt Butlers teori därför att det är den mest använda modellen för att beskriva en destinationslivscykel. Syftet med denna modell är att hjälpa oss identifiera olika brytpunkter i destinationernas utveckling samt påverkande händelser.

Modellen visar i vilket stadium destinationen befinner sig och vilka faktorer påverkat dess utveckling.⁵³ Destinationslivscykeln ska inte uppfattas som en oundviklig process utan snarare som en process som kan bli omdirigerad.⁵⁴

Butlers modell är framställd i form av en S-formad kurva som visar på att en turistdestination går genom fem olika utvecklingsstadier: *upptäckt, intresse, utveckling, konsolidering, stagnering och nedgång/eventuellt förnyelse*.⁵⁵

Figur 2: The Butler sequence

Källa: Butler, W. (2006), *The tourism area lifecycle*, Channel View Publications. vol.1, s.5

Upptäckt

En destination börjar sin existens som en relativt okänd plats med små mängder besökare, på grund utav brist på faciliteter och dålig kunskap om området. Besökarna, som främst är friluftslivsintresserade eller äventyrssökande, sprider sig på platsen och stannar över en längre period. De lockas av platsens autenticitet och naturliga attraktioner och deras val är inte påverkat av någon specifik säsong. På grund av det låga antalet besökare byggs ingen infrastruktur eller service upp kring turismen.⁵⁶ Turisterna använder samma faciliteter som invånarna. Till exempel övernattar i lokala hotell och handlar på den lokala marknaden.⁵⁷

⁵³ Butler, W. (2006) *The tourism area lifecycle*, vol.1, s.4

⁵⁴ Weaver, D. & Lawton, L. (2000) *Tourism management*, s.308

⁵⁵ Butler, W. (2006) *The tourism area lifecycle*, vol.1, s.4

⁵⁶ Ibid, s.5-6

⁵⁷ Weaver, D. & Lawton, L. (2000) *Tourism management*, s.310-312

Involvering

Det finns två viktiga effekter som karakteriserar involveringsstadiet. Den första är att antal besökare sakta men säkert börjar växa och den andra är att några lokala entreprenörer börjar tillföra begränsad service för besökarna, så som gästgiverier, caféer och lokala guider. Detta kan anses vara första utgångspunkten för skapandet av en turisminfrastruktur på platsen. Denna process gynnar både lokal entreprenörskap och ett större turistflöde.⁵⁸

Under involveringsperioden börjar besökstalet bli tillräckligt stort för att generera ekonomisk vinst. Detta gör att lokalbefolkningen börjar förstå sig på besökarnas behov och dess köpkraft. Involveringsprocessen kan också utvidga sina gränser till externa intressenter som till exempel resarrangörer från de närmaste storstäderna. Detta innebär att området börjar bli mer integrerat i det stora turismsystemet.

Det finns en del *externa* och *interna faktorer* som kan påverka utvecklingsdynamiken från upptäckts- till involveringsfasen. Interna faktorer kan vara lokalbefolkningens entreprenörskap och externa faktorer kan vara besökares reseberättelser eller journalisters publikationer om platsen. Det finns också mer globala externa faktorer som kan påverka destinationslivscykelns som krig, politik, ekonomiska förutsättningar i landet och så vidare.⁵⁹

Utveckling

Det finns ingen klardefinierad brytpunkt mellan involvering och utveckling, det är snarare en smidig övergång. Stora händelser som uppbyggnad av ett nytt hotell eller flygplats kan dock bli en sådan brytpunkt.

Denna fas präglas av snabb ökning av besökstalet och andra stora förändringar över en kort period. I samma takt som människor upptäcker destinationen, sprids ryktet om ständig förbättrad infrastruktur och faciliteter vilket gör att kunskapen om platsen ökar. Med popularitetens tillväxt attraheras internationella företag som vill uppnå ekonomisk kontroll över processen genom att etablera sig och växa på den lokala servicemarknaden.

I denna fas märks en landskapsförändring genom att små värdshus byggs om till stora hotellbyggnader och odlingsmark omvandlas till exempelvis golfbanor. I denna process försvinner den unika och genuina platskänslan som fanns förut och landskapet förvandlas till en kommersialiserad resort och byggnader präglas av en internationell stil.⁶⁰

Konsolidering

Denna fas beskriver ett sänkande tempo i besöksantalet och andra i turismrelaterade aktiviteter och turismutvecklingsnivån börjar överskrida platsens natur och ekonomiska hållbarhet. Detta innebär sämre kvalitet av turismprodukten och därmed en minskning av tillväxtprocessen. Destinationen har blivit en del av det globala turismsystemet vilket gör att turismen dominerar den lokala ekonomin och skapar ett beroende av inkomst. Tillgjorda attraktioner överskuggar de gamla natur- och kulturbaserade.⁶¹

Stagnering

Antal besökare och den infrastrukturella utvecklingsnivån är som högst i denna fas. Ett överskott av utbud initierar priskrig mellan aktörer och leder till höga fasta priser som gör att många små företag går i konkurs. För att behålla sin status måste nya investeringar inom renovering och ombyggnationer göras. Eftersom turismekonomin upplever en stagnering är det svårt att hitta nya investerare till sådana produktutvecklingar. Detta leder till att destinationen

⁵⁸ Butler, W. (2006) *The tourism area life cycle*, vol.1, s.6

⁵⁹ Weaver, D. & Lawton, L. (2000) *Tourism management*, s.312-314

⁶⁰ Ibid, s.314

⁶¹ Butler, W. (2006) *The tourism area life cycle*, vol.1, s.7

börjar uppfattas som omodern och besökstillväxten minskar. En annan faktor som visar på stagnering är ett för stort beroende av återkommande besökare och en oförmåga att locka nya turister till platsen. Detta gör att besökskurvan blir ostabil.⁶²

Nedgång eller förnyelse

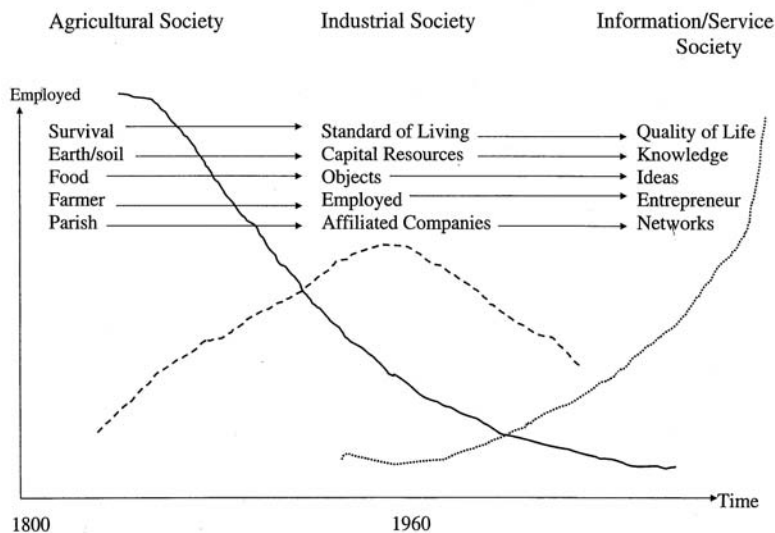
Efter stagnerings fasen kan en destination fastna i en obestämd period som fortsätter antingen med upp- eller nedgång.

Nedgång uppstår som ett resultat av att de återkommande besökarna inte längre är nöjda med produkten och alla försök att locka nya besökare misslyckas. Detta, tillsammans med att dåliga eller inga försök görs för att återställa den lokala turismprodukten, leder till nedgång. Stora hotell och restauranger byggda av externa entreprenörer stängs eftersom området inte längre lockar ett stort antal besökare. Platsen måste söka andra inkomstkällor än turism som inte längre dominerar den lokala ekonomin.⁶³

Förnyelse är det alternativa stadiet en destination kan gå igenom men detta kan också äga rum efter nedgångsperioden. Förnyelsefasen är, enligt Butler, nästan alltid ett resultat av en lansering av nya turistprodukter eller åtminstone en radikal image ändring av de befintliga. Det finns två olika strategier för att förnya en destination. Den ena är att skapa artificiella attraktioner som till exempel en vattenpark eller ett casino och det andra är att använda tidigare outnyttjade naturresurser. Förnyelsefasen uppstår sällan av sig själv utan är oftast ett resultat av proaktiva ekonomiska investeringar och beslut som privat och offentlig sektor initierar baserat på noggranna undersökningar av turistmarknadens behov och nischer.⁶⁴

4.2 Samhällsförändring genom tiden och dess överlevnad

Modellen nedan förklarar samhällets utveckling genom tre olika epoker: jordbrukssamhället, industrisamhället och informations- och servicesamhället. Teorin kommer från docent Anders Steene och då inga andra källor anges är tolkningen vår egen, den har dock godkänts av Steene.

Figur 3: Samhällsförändring genom tiden och dess överlevnad.

Källa: Doc. Anders Steene, föreläsning vid Södertörns högskola, 2007-10-02

Modellen som syfte att beskriva hur samhällsutvecklingen påverkat destinationers utveckling genom olika tidsperioder. Modellen visar hypotetiska upp- och nedgångar i antalet anställda under de olika epokerna men den ger en tydlig översikt över hur människans levnadsvillkor förändrats. Y-axeln på bilden visar antal anställda inom olika samhällsstrukturer och X-axeln beskriver tidsförloppet. Den mörka heldragna linjen visar hur människans sysselsättning inom jordbrukssamhället har förändrats genom tiden.

⁶² Butler, W. (2006) *The tourism area life cycle*, vol.1, s.7

⁶³ Ibid, s. 7-8

⁶⁴ Ibid, s. 8

Den streckade linjen demonstrerar sysselsättningen inom det industriella samhället och slutligen visar den ljusa heldragna linjen sysselsättningens utveckling inom informations- och servicesamhället.

Jordbrukssamhället

Fram till 1800-talet var jordbruket den dominerande näringsgrenen i världen. Man prioriterade mat och alla aktiviteter i samhället kretsades kring tillgången till just mat. En av dåtidens viktigaste kapital bestod av mark och de flesta människor var sysselsatta med jordbruk vilket i sin tur innebar att majoriteten var bönder. Bönderna som odlade marken under feodaltiden var inte nödvändigtvis de ägde den, utan arbetsfolk som inte hade någon egen mark hyrde ofta odlingsområden. Sysselsättningen bestämde klassuppdelningen under denna tidsperiod och samhällets organisationsform skapades utefter lokaliseringsmönstret, det vill säga att människor bodde i små socknar som bildade församlingar och pastorat.

Industrisamhället

Under 1800-talet började industrialiseringen sprida sig i hela världen. I takt med utvecklingen av uppfinningar, ersattes människans arbete med maskiner vilket ledde till en framväxt av massproduktion. Från 1800-talet och fram till mitten av 1900-talet ersattes alla manufakturerna med stora fabriker. Detta var den största orsaken till framväxten av stora industrialiserade städer och folk flyttade från landsbygden till städerna för att tjäna pengar. Eftersom människor i de flesta länder började tjäna mer och levnadsstandarden ökade, uppstod en stark konsumtionskultur. Konsumtionskulturen innebar en förändring i prioriteringar där man strävade efter mer "lyxartiklar" än mat. Jordbruk var inte längre den dominerade näringsgrenen och förmögenheten mättes i hur mycket kapital man hade. Förmågan att ackumulera kapital för att utöka sin produktion och antalet fabriker bestämde vem som hade makt i samhället. De mäktigaste personerna strävade efter att skapa ett nätverk av sina företag som var placerade på flera platser än en. Ofta köptes företag av varandra eller anslöts till en större organisation eller kedja inom ett eller flera länder.

Värt att notera är att industrialiseringen gjorde sig märkbar i Sverige senare än på kontinenten. Industrialiseringens genombrott under 1800-talets senare hälft förändrade det svenska samhället i snabb takt. Under en 100 års period övergick Sverige från att ha varit ett agrart land med större delen av befolkningen bosatta på landsbygden till ett industrialiserat land med inflyttning till städer och tätorter. Detta ledde i sin tur till att arbete och fritid alltmer delades upp i både tid och rum. Svenska folket fick större möjlighet att resa runt inom landet och börja "känna sitt land"⁶⁵

Informations- och servicesamhället

Växande antal invånare i storstäder krävde mer organisering i samhället och ställde högre krav på tiden. Specialisering och uppdelning av arbetsuppgifter på fabriker ledde till framväxten av servicesektorn, där inte bara fysiskt arbete krävdes utan också psykiskt. Som en konsekvens av detta uppstod en uppdelning i den nya arbetarklassen i storstäderna och anställda med kunskap i ett viss området prissattes högt. I takt med demokratisering och jämställdhet blev universitetsutbildning mer tillgängligt för alla samhällsklasser och universiteten släppte ut många specialister utefter marknadens behov. I detta nya samhälle är de mäktigaste personerna de som har mest kunskap om hur man använder kapital på ett effektivt sätt. Inom affärsvärlden bildas stora organisationskluster över hela världen och stora internationella företag utvidgar sin geografiska lokalisering. Transportutvecklingen gör det möjligt att etablera sin produktion långt ifrån konsumenterna, där arbetskraften är billigare.

⁶⁵ Loock, J. (2001) *Turismens Miljöer - Historia, anläggningar och företeelser i Jämtlands län*. Länsstyrelsen Jämtlands län s.2

Entreprenörskap är en annan typ av sysselsättning för människor. Att starta eget företag är ett sätt för en individ att uppnå ekonomisk självständighet och öka sin livskvalitet.

4.3 Push- och Pull faktorer

Push- och pull faktorerna kommer användas som teori, även då de kan ses som ett analyschema. Faktorerna hjälper oss att förstå vad som påverkar turismens utveckling. Författarna Weaver och Lawton nämner i boken Tourism Management ett flertal push- och pull faktorer och vi har valt att använda några av dessa i vårt arbete.

Push och pull faktorer används även av andra författare i olika sammanhang. Enligt forskningsrapporten, *Predicting behavioural intention of choosing a travel destination*, skriven av Lam, T. och Hsu, C.H.C., finns det många faktorer som ligger bakom turistens val av en destination. Pull faktorer, enligt dessa författare, kan bland annat vara olika dragningskrafter som präglar en semesterort. Push faktorer däremot beskrivs som en blandning av olika sociopsykologiska aspekter som har en avgörande roll när man fattar beslut om vilket resmål som ska besökas.⁶⁶

Rapporten ger oss en anledning att tro att push och pull faktorer inte bara är ett analyschema utan även är en teori som kan användas för undersökning. Denna forskningsartikel stödjer vår val av huvudteori, som tar upp push och pull faktorer.

Push faktorer

*Denna text baseras i sin helhet enbart på Weaver och Lawtons bok, Tourism Management.*⁶⁷

Push faktorer förknippas med ökning av efterfrågan på den turistiska marknaden då dessa faktorer stimulerat och styrt just efterfrågan, speciellt efter andra världskriget och fram till idag. Det är dock trender under hela 1900- talet som här uppmärksammas.

Faktorerna är relaterade till varandra och bör inte beaktas separat utan som en helhet eftersom de förklarar och kompletterar varandra.

▪ **Ekonomiska faktorer**

Den viktigaste ekonomiska faktorn som förknippas med den ökade turistiska efterfrågan är välståndet. Bruttonationalprodukten, BNP, visar hur mycket värde, i form av varor och tjänster, som produceras i ett land under en ettårsperiod och denna summa divideras per capita. Ett högt BNP är en bra förutsättning för turismnäringen då det tyder på att en stor del av ett lands befolkning har tillräckliga hushållsinkomster för att kunna ha råd med olika turistiska aktiviteter. I den tidigaste fasen av resandet var det endast eliten i samhället som hade råd att resa. Idag är den ekonomiska situationen i världen betydligt bättre även om det fortfarande finns några länder vars ekonomiska utveckling kan jämföras med den i Europa innan industrialiseringen började sprida sig.

I det turistiska sammanhanget finns fyra faser inom en teori som skrevs av Burton år 1955, vilken beskriver turismdeltagarsekvensen.

Fas ett – Före industrialiseringen. I huvudsak agrikulturella och levebrödsbaserade ekonomier där turismen är begränsad till mindre delar av den övre klassen i samhället.

Fas två – Som en konsekvens av industrialiseringen och urbaniseringen ökar välståndet i samhället och sprider sig till en bredare grupp. Detta leder till ökad efterfrågan inom den inhemska turismen bland medelklassen.

⁶⁶ Lam, T & Hsu, C.H.C. (2006) "Predicting behavioural intention of choosing a travel destination", *Tourism Management*, Nr. 27, s. 589-599

⁶⁷ Weaver, D. & Lawton, L. (2001) *Tourism management*, 2:a uppl. s.70-87

Fas tre – En stor del av populationen får det bättre ställt vilket ökar resandet inom landet men även resandet till närliggande grannländer. De högre klasserna däremot, reser på längre internationella resor.

Fas fyra – Samhället är nu helt utvecklat och befolkning har det gott ställt och reser både på kortare och längre resor inom landet och utomlands.

▪ **Sociala faktorer**

De flesta sociala trender som påverkat turismen är ett resultat av distributionsutbyte och förändringar i samhällets uppfattning av hur man använder sin tid. Denna process delas i två faser. Under första fasen styrs och påverkas livet i stort sett av behov, säsong och klimat medan nästa fas introducerar hur arbete, fritid och vila struktureras så att de utgör ett välfungerande system som ytterligare ökar möjligheterna till turism. De största sociala samhällsförändringar som skett under 1900- talet är reduktionen av arbetstimmar, helgdagar och semester. De omställningarna gjorde att man fick mer tid att ägna åt sig själv och åt att resa.

▪ **Demografiska faktorer**

Det finns fyra demografiska omställningar som ökat benägenheten till att medverka i turismrelaterade aktiviteter. *Reducerad familjestorlek* är likställt med ökad fritid samt ökad hushållsinkomst. *Ökning av befolkningen* innebär en ökad förekomst av turistiska aktiviteter. *Urbaniseringen* gör att människor som är bosatta i de urbana områdena med många invånare, blir intresserade av att på olika sätt syssla med turism. *Ökad medelålder* påverkar turismen då människor lever längre än tidigare.

▪ **Teknologiska faktorer**

Järnvägen hade en stor roll i turismens utveckling i början av 1900- talet men också ångbåtarna som dök upp under 1800- talet var viktiga. Även om dessa transportmedel påverkade resandet kan de inte jämföras med exempelvis bilismens genombrott och flygmöjligheterna, som påverkat turismen på helt andra sätt. Bilismen gjorde att människor kunde resa mer och till fler destinationer. Med flyg transporteras idag miljoner av turister varje år vilket bidrar till att turismnäringen växer på den globala nivån. Informationsteknologin har också utvecklats i samma takt som flygindustrin, då det idag finns olika bokningssystem som gör att man kan lätt boka en resa. Bil och flyg har nu tagit över de övriga transportmedlen så som tåg och buss, vilka upplevde en stor nedgång speciellt under andra halvan av 1900-talet.

▪ **Politiska faktorer**

Turismen är beroende av människans frihet att resa och förflytta sig både nationellt och internationellt. Begränsad rörlighet uppstår oftast i den första Burton fasen, som nämns under ekonomiska faktorer, det vill säga under det tidiga utvecklingsstadiet, medan länder som tillhör den fjärde fasen inte har samma problem. Eventuellt kan det förekomma mindre begränsningar som till exempel svårtillgänglighet på grund utav militäranläggningar eller att hemlandet av säkerhetsskäl förbjuder resor till vissa länder.

Pull faktorer

*Denna text baseras också enbart på Weaver och Lawtons bok, Tourism Management.*⁶⁸

Skillnaden mellan push- och pull faktorer är att pull faktorerna fokuserar på turismens tillgångar det vill säga produkt- eller destinationsbaserade krafter istället för turisternas efterfrågan.

⁶⁸ Weaver, D. & Lawton, L. (2001) *Tourism management*, 2:a uppl.s.97-102

- **Geografiska faktorer – närhet till marknaden**

Ju längre det är mellan turistens hemland eller hemort och destinationen, desto svårare är det att locka potentiella besökare, detta på grund av längre restid och högre kostnader. Självklart kan inte en destination ändra sin geografiska position utefter marknads behov men vetskapen om avståndet kan vara till fördel i marknadsföringssyfte. En välriktad marknadsföring kan hjälpa till att kompensera den längre färdsträckan och de eventuellt högre kostnaderna.

- **Tillgänglighet – för marknaden**

Konsekvenserna av ett längre avstånd mellan en destination och dess marknad kan ersättas av att göra destinationen lättåtkomlig för besökarna. Tillgängligheten kan delas upp i tillgång till infrastruktur och politisk tillgänglighet. Med tillgång till infrastruktur menas närhet till transportmöjligheter av kvalité såsom exempelvis flygplatser, motorvägar och färjehamnar. Nivån av infrastrukturens tillgänglighet beror på ett flertal olika faktorer som möjligheter till ekonomisk finansiering, fysiska möjligheter samt samarbete med andra destinationer. Politisk tillgänglighet syftar till de villkor som finns för att besöka destinationen. Detta är främst aktuellt inom internationell turism där rättigheter att resa in i länder är av vikt för destinationer.

- **Tillgänglighet av attraktioner**

Enligt Weaver och Lawton är det välkänt att attraktioner är den viktigaste komponenten i turismsystemet på grund av deras roll att locka turister. Attraktioner kan vara både artificiella så som temaparker och krigsfält, eller naturliga som Niagara fallen och Himalaya. Attraktioner kan även vara möjligheter att besöka släkt och vänner samt ge affärstillfällen. Naturliga attraktioner existerar vare sig det finns turism inom området eller inte. Det är där upp till turismaktörerna att ta tillvara på dessa. De skapade attraktionerna kan vara en möjlighet för orter som vill tillföra turism, som en del av samhället. Aktörerna kan genom att förse orten med en attraktion skapa ett turistflöde till destinationen. Slutligen bör nämnas att attraktioner är känsliga för mode och sociala förändringar i samhället och möjligheterna för en destination att locka turister med hjälp av attraktioner bygger helt på turisternas efterfrågan.

- **Tillgänglighet av service**

Med få undantag undviker turister destinationer med dålig- eller saknande service därför är det viktigt att en destination har tillräckliga boende- och mat möjligheter samt toaletter. På större destinationer bör även polis och sjukvård finnas till hands.

5. Empiri

5.1 Sveriges/samhällets trender/utveckling

*I detta kapitel redovisas de viktigaste samhällsförändringar som direkt och/eller indirekt påverkat turismen från 1930- talet och framåt. Vi presenterar dessa i punktform för att få en generell och kortfattad överblick. Orsaken till att vi börjar vår presentation först år 1930 är därför att då fick majoriteten av den svenska befolkningen ekonomiska och tidsmässiga förutsättningar till att resa. Om inga andra källor nämns är informationen tagen från Bengt Sahlbergs bok, *Rötter Riter och Roller*.⁶⁹*

1930-talet:

- 1938 Svenskarna beviljades tvåveckors betald semester, förutsättningar för resandet ökade dramatiskt.
- 1938 Italienske fysikern Enrico Fermi får årets Nobelpris för utvecklandet av atombomben, världen blev mer osäker plats att leva på.
- 1939 Europas gränser stängdes på grund av andra världskriget, svenskarna får bara turista inom sitt land.
- Finland involverades i kriget. Sverige lyckades hålla sig undan konflikter.
- Engelska infördes som andra språk i några skolor, ett steg i den språkliga globaliseringen togs.
- Sverige deltar i världsutställningen i New York, sätter sig på kartan som ett industrialiserat land.

1940-talet:

- 1942 Det blev trendigt att köpa sommarstuga och fritidshus, vilket förändrar det svenska resmönstret. Merparten av detta resande kan beskrivas som nätverksresor, det vill säga till eget fritidshus, släkt och vänner.
- Vilo hem öppnas, för pensionat vistelse för kvinnor med barn, med ledighet från hemarbetet.
- 1943 bildas Svensk interkontinental Luftfart AB (SILA).
- 1944 invigs flyglinjen Malmö-Göteborg-Stockholm-Luleå.
- 1944 öppnas Sveriges första utställningsanläggning, Svenska Mässan i Göteborg.
- Familjeresande dominerar svensk turism och det faktum att familjer flyttade till sommarstugor eller fritidshus på landet under sina semesterveckor klargjorde uppdelningen av livet, i arbetstid och fritid.
- 1945 Andra världskrigets slut. Förbättrade förutsättningar för resandet genom en växande ekonomi, utvecklande teknik och fritid.
- Europa blev uppdelad i två hälfter – öst och väst, vilket skapade mentala och regionala gränser för resandet.
- FN, Internationella valutafonden och Världsbanken bildas som ett försök att reglera världen och skydda från det kaos som rådde under krigstiden.
- 1945 genomfördes första flygningen Stockholm – New York som slutade med en olycka.
- 1946 Svenska kronan revalveras med 15 %, en tillväxtperiod tar sin början i Sverige.
- Riksdagen inför husmorssemester, vilket ökar möjligheterna för resande.

⁶⁹ Sahlberg, B. (2004) *Rötter, Riter och Roller*, s.92-143

- Flygbolaget SAS bildas samtidigt med provflygningen av det första svenskbyggda civila flygplanet, SAAB Scandia. Transportutvecklingen fortsätter med lanseringen av SAAB:s första personbil.
- 1948 Vid vinterolympiaden vann Sverige nationstävlingen i antal medaljer och i sommarolympiaden placerades Sverige på andra plats efter USA. Sveriges mest framgångsrika idrottsår ledde till ökade nationalkänslorna.
- 1949 presenterar USA den första elektroniska datamaskinen. Ett första steg i informationsrevolutionen.
- Ny statistik visar att svenskar reser allt mer utomlands samtidigt som de skandinaviska grannländerna tar emot flest besök.
- Fler och fler tätorter i landet blir storstäder. Landets ekonomiska välstånd uttrycks i kronans ökning med 30,5 % och införandet av tre veckors semester.

1950-talet:

- SAS fick mer ansvar för Skandinavians internationella och nationella flygtrafik.
- Passfrihet införs mellan de nordiska länderna.
- Språkresor, skolresor och sportlov.
- Treveckors lagstadgad semester infördes.
- Guidade resor utomlands blir alltmer tillgängliga för medelklassen.
- Sveriges första atomreaktor, ny form av energi.
- De första sällskapsresorna från Sverige till Sovjetunionen.
- 1954 Extraordinärt idrottsår, ishockey VM i Stockholm och alpina skid-VM i Åre. Idrott får mer och mer betydelse för resandet.
- 1955 Helsingforssexpon H55, sommarens stora turismattraktion, med över 1 miljon besökare.
- 1956 Regalskeppet Vasa hittades utanför Kastellholmen.
- 1957 förkortas arbetsveckan med 3 timmar.
- Bilförsäljningen i Sverige slår rekord, medelklassen börjar få mer pengar.
- 1958 fotbolls VM arrangeras i Stockholm.

1960-talet:

- Stockholms universitet invigs.
- Uppbyggnaden av Berlin muren, kommunistvärlden avskärmar sin del av Europa.
- 1963 invigs Arlanda flygplats.
- Införande av högertrafik och fyra veckors semester.
- Upptäckten av naturgas i Norge, ledde till ökande ekonomi i Norge.
- Berhardstunneln mellan Schweiz och Italien öppnas, vägtunnel under Mont Blanc.
- I Sverige invigs utbildningsinstitutioner som Umeå universitet och Lund tekniska högskola.
- 1965 IKEA:s första möbelvaruhus invigs.
- Banker i Sverige inför lediga lördagar.
- 1967 Betydelsefullt år för transportutvecklingen. 2000 järnvägsstationer dras in och ersätts med busstrafik. SAS får rätt att flyga över Sibirien till Fjärran Östern.
- 1968 Direkt flygförbindelse New York – Moskva.
- Svenska regeringen föreslår femdagarsvecka i skolan.
- Myndighetsåldern sänks från 21 till 20 och äktenskapsåldern från 21 till 18. Yngre personer får mer rättigheter och frihet.

1970-talet:

- Oljefyndigheter in Norge. Norge blir ett ännu rikare land.

- Arbetsveckan i Sverige kortas med 2 timmar.
- 1971 SAS köper Sveriges största resarrangörsföretag, Vingresor.
- US dollarn devalveras med 10 %.
- 1974 oljekris i Sverige.
- Fackförbunden LO och TCO inleder turistbojkott mot Spanien som resultat av dödsdomar av ETA-terrorister.
- 1976 invigs Arlandas utrikesterminal.
- Överljudsplanet Concorde börjar sina flygningar.
- 1977 införs lagen om fem veckors semester, kronan devalveras med 10 %.
- Lågprissatsning på flygbiljetter startar för ungdomar för första gången.

1980-talet:

- 1980 Lasse Åbergs film ”Sällshapsresan” har premiär, turism som en del av livet scensätts.
- 1981 Kronan devalveras med 10 %.
- 1982 Kronan devalveras återigen med 16 % samtidigt som skatten sänks och arbetsavgiften höjs.
- Den första ballongflygningen över Atlanten genomförs.
- 1985 En palestinsk gerillagrupp kapar ett italienskt kryssningsfartyg i Medelhavet, turister blir mål för terrorattacker och därmed blir resandet en osäker aktivitet.
- 1986 kärnkraftolyckan i Tjernobyl. Detta ledde till att radioaktivt nedfall spreds över stora delar av Sverige vilket resulterade i ett betydande bortfall av turister.
- Franska höghastighetståget ICE är världens snabbaste tåg.
- 1989 Berlinmurens fall.
- Jugoslaviens sönderfall påbörjas, detta hade dramatiska effekter för turismen i Europa.

1990-talet:

- Vasaloppet ställs in på grund av snöbrist, de första märkbara tecknen på växthuseffekten.
- Brand i en gångtunnel i Mecka och på den danska passagerarfärjan Scandinavian Star.
- 1991 Kuwaitkrisen och Gulfkriget, betydande konsekvenser på resande i världen.
- De Baltiska staterna blir självständiga.
- Ett SAS flyg kraschar i Gottröra, Uppland, utan offer.
- Falu koppargruva lades ner efter 800 års malmbrytning. Gruvan blev en turistattraktion.
- 40 personer omkom i en mordbrand på ett hotell i Turkiet.
- Kryssningsbåten Estonia sjunker i Östersjön.
- 1995 Sverige blir medlem i EU.
- 1997 Hong Kong blir en del av Kina efter 156 år som Brittisk koloni.
- 1998 Euro blir gemensam valuta i elva Europeiska länder.
- IT boom.

2000-talet:

- Invigning av Öresundsbron mellan Sverige och Danmark.
- Terrorattacken i New York 11 september 2001.
- Kravaller i Göteborg på grund av EU-toppmöte
- Världens första rymdturist Dennis Tito genomför sin resa.
- Börskrisen och global ekonomisk stagnation och får som följd konsekvenser på delar av rese- och turismindustrin.

5.2 Fallstudie Åre

Bild 1: Transportsätt till Åre
Källa: <http://www.holidayclub.se/>
2008-05-21 08:46

Åre är en sommar- och vinterdestination i västra Jämtland som vintertid erbjuder, genom ca 100 nedfarter och 40 liftar, skidåkning 1274 meter över havet.⁷⁰ Sommartid besöks orten av allt ifrån äventyrslystna cyklister och vandrare, djur- och naturintresserade till golfare.⁷¹

Det vanligaste sättet att idag ta sig till Åre är via bil. Detta för att det är enkelt och går snabbt med hjälp av fina vägar. Man kan även flyga, både till Åre Östersund Airport och till Vaernes i Trondheim. Ytterligare färd sätt är tåg och buss.⁷²

5.2.1 De tidiga besökarna 1840-1882

Under hundratals år har människor fascinerats av de svenska fjällen och dess natur men vart ifrån kom människornas intresse av fjällvärlden och vilka var de första besökarna?

Under romantiken förändrades människans syn på naturen och vildmarken vilket ledde till att dessa hamnade i helt nytt fokus.⁷³ Det vilda och dramatiska naturlivet och den ociviliserade kulturen blev under 1800- talets senare delar viktiga beståndsdelar i de nordiska folkens nationalkänslor. Dessa nationella stämningar tillsammans med ett ökat intresse för kropp och friluftsliv gjorde att fjällen snabbt bebyggdes.⁷⁴

Luftgäster, Blomsterherrar och Laxlordar

För att besvara frågan, varför människor kom till Jämtland, nämner STF i sin årsbok från 1934 vilka sorters resenärer som var de första besökarna i Åre samt hur trenden utvecklades fram till 1934. Den första typen av resenärer som nämns är *rundresarna*. Dessa personer var på väg till eller ifrån Norge och hade enbart en kort tid att spendera på utflykter i Åre. Den andra kategorin är *kurgästerna*. De satte sin hälsa i första hand vilket ledde till att de inte gjorde några längre vandringar eller utforskade den kringliggande naturen. Den sista gruppen som STF nämner är *turisterna*. De var människor som besökte Åre för att vandra i naturen och underhålla sig med idrott och sporter samt att involveras i folklivet.⁷⁵

Men vilka var då de första besökarna? Det finns en lång tradition av resande i Jämtlands län. Pilgrimer samt vetenskapsmän, luftgäster och brunnsdrickare har färdats genom landskapet under hundratals år.⁷⁶ Just *luftgästerna* anses vara de första besökarna i regionen. Det finns artiklar skrivna från sekelskiftet där man kan läsa om den helande och renande betydelsen luften hade. Även *Blomsterherrar* är en tidig betäckning för några av de första besökarna i regionen. Dessa män sökte sig till just västjämtland för att studera floran och faunan.⁷⁷

⁷⁰ <http://www.skistar.com/are/svenska/skidakning/index.app> 2008-05-21 08:16

⁷¹ <http://www.areturistbyra.com/> 2008-05-21 08:18

⁷² http://www.skistar.com/are/svenska/resan_hit/index.app 2008-05-14 15:22

⁷³ Sillanpää, P. (2002) *Hur uppstår bilden av ett rese mål?*, s.17

⁷⁴ Loock, J. (2001) *Turismens Miljöer - Historia, anläggningar och företeelser i Jämtlands län*, Länsstyrelsen Jämtlands län, s.6-7

⁷⁵ Anrick, C-J. (1934) *Till Jämtland*, Svenska Turistföreningens årsbok, s.189

⁷⁶ Loock, J. (2001) *Turismens Miljöer - Historia, anläggningar och företeelser i Jämtlands län*, Länsstyrelsen Jämtlands län, s.2

⁷⁷ Nilsson, P Å. (2002) *Fjällturismens Historia – En studie av utvecklingen i Åredalen*, 2:a uppl. s.22-23

Ytterligare en grupp som nämns som några av Åres tidigaste besökare är brittiska ”gentlemän” som intresserade sig för den skandinaviska vildmarken och dess möjligheter till jakt och fiske. De kallades för *Laxlordar*.⁷⁸

Luftgästerna, blomsterherrarna och laxlordarna kom nästan uteslutande från de högre klasserna i samhället, vanligtvis från storstäderna, främst Stockholm, men även från norrlands kuststäder.⁷⁹ Dessa tidiga resenärers enskilda nätverk utgjorde med största sannolikhet den viktigaste informationskanalen som talade om vart man skulle resa under denna tid.⁸⁰

5.2.2 Järnvägens ankomst 1882

Bild 2: Åre Järnvägsstation på 1890-talet.

Källa:<http://upload.wikimedia.org/>
2008-05-14 20:30

*Många författare som skrivit texter om Åres historia har varit överens om att den första och avgörande faktorn som banade väg för turismens utveckling var järnvägen.*⁸¹

Vattenvägen var redan under mitten av 1800-talet väl utvecklad i Jämtland. På Storsjön och Kallsjön gick sedan 1840-talet flera ångbåtar med regelbundna turer.⁸² Dessa tillsammans med ett flertal andra sjötransporter och landsvägar bildade en trafikled från Medelpad, genom Jämtland och över till Norge. STF ansåg att denna trafikled förberedde regionen för turism, för när järnvägen kom fanns redan samhällen med ett gott rykte i regionen.⁸³

Som nämndes ovan, den enskilt viktigaste företeelsen som lyfts fram för turismen i Jämtlands län är framdragningen av järnvägen. År 1873 beslutade riksdagen att staten skulle bygga Mellanriksbanan från Torpshammar till norska gränsen och 1882 invigdes tvärbanan av kung Oscar II vid en ceremoni i Storlien.⁸⁴

Järnvägen inledde en ny period i Åre. Åre hade tidigare varit en ort med ett fåtal besökare, men i och med järnvägens ankomst blev orten lättillgängligt och svenskarna fick möjlighet att inom landets egna gränser upptäcka en helt ny landskapstyp – fjället. Från början tog en resa från Stockholm till Åre lite mer än ett dygn men redan under början av 1930-talet hade Statens Järnvägar, på grund av det omfattande resandet, inrättat särskilda snabbtåg och billiga rese­möjligheter. 1933 beräknade man att omkring 35 000 turister sökte sig till Jämtland från när och fjärran, men med en majoritet från Sverige.⁸⁵

I och med järnvägens ankomst till Åredalen kan man säga att turismutvecklingen i bygden startade. Under den här perioden dök de första hotellen upp och dessa hotell präglar bilden av Åre fram till idag.⁸⁶ Under sekelskiftet började även Åre etablera sig som ett rese­mål för en bredare internationell publik.⁸⁷

⁷⁸ Sillanpää, P. (2002) *Hur uppstår bilden av ett rese­mål?*, s.7

⁷⁹ Nilsson, P Å. (2002) *Fjällturismens Historia – En studie av utvecklingen i Åredalen*, 2:a uppl. s.40-41

⁸⁰ Sillanpää, P. (2002) *Hur uppstår bilden av ett rese­mål?*, s.20-22

⁸¹ Loock, J. (2001) *Turismens Miljöer - Historia, anläggningar och företeelser i Jämtlands län*, Länsstyrelsen Jämtlands län, s.3; Nilsson, P Å. (2002) *Fjällturismens Historia – En studie av utvecklingen i Åredalen*, 2:a uppl. s.31; Anrick, C-J. (1934) *Till Jämtland*, Svenska Turistföreningens årsbok, s.183; Von Friedrichs Grängsjö, Y. (2001) *Destinationsmarknadsföring – En studie av turism ur ett producentperspektiv*, s.68

⁸² Loock, J. (2001) *Turismens Miljöer - Historia, anläggningar och företeelser i Jämtlands län*. Länsstyrelsen Jämtlands län, s.2

⁸³ Anrick, C-J. (1934) *Till Jämtland*, Svenska Turistföreningens årsbok, STF, Stockholm, s.183

⁸⁴ Loock, J. (2001) *Turismens Miljöer - Historia, anläggningar och företeelser i Jämtlands län*. Länsstyrelsen Jämtlands län, s.3

⁸⁵ Anrick, C-J. (1934) *Till Jämtland*, Svenska Turistföreningens årsbok, s.183

⁸⁶ Nilsson, P Å. (2002) *Fjällturismens Historia – En studie av utvecklingen i Åredalen*, 2:a uppl. s.16

⁸⁷ Von Friedrichs Grängsjö, Y. (2001) *Destinationsmarknadsföring – En studie av turism ur ett producentperspektiv*, s.69

5.2.3 Det första Åreprojektet 1906-1907

Åres utveckling har präglats av två projekt som resulterat i stora investeringar och byggandet av bland annat anläggningarna bergbanan och Åre Kabinbana.

Under åren 1906-07 utarbetade privatpersonen, ingenjör Carl Olof Rahm, fram en omfattande utredning som skulle få stor betydelse för den fortsatta utvecklingen av Åre och regionen. Det så kallade *Åreprojektet* skulle ligga till grund för skapandet av ett centrum för vintersportturism. I utredningen fanns förslag på att bygga en bergbana upp till Mörvikshummelns topp samt en stadsplan som föreslog bland annat byggandet av flera hotell, villor, en kraftstation och vägar.⁸⁸

Rahm ville skapa en internationell turistort för vintersporter och enligt honom fanns goda möjligheter genom Åres geografiska läge, kommunikationsmöjligheter, klimat och natur. Vid den här tidpunkten var redan Åre en av Sveriges mest kända luftkurorter, vilket underlättade vidareutvecklingen. 1908 påbörjades arbetet med bergbanan och den 7 mars 1910 invigdes den korta järnvägen upp för fjället tillsammans med restaurangen Fjällstugan.⁸⁹ Bergbanan blev mycket uppmärksam i hela landet och var den enda av sitt slag i Sverige.⁹⁰

Resultatet av det första Åreprojektet blev bara bergbanan och ett fåtal anläggningar, stadsplanen förverkligades aldrig. Tre pensionat byggdes och 1912 uppfördes Nya Grand Hotell som kom att locka många utländska gäster.⁹¹

5.2.4 Första världskriget 1914-1918 samt mellankrigstiden

Första världskrigets negativa konsekvenser drabbade även Åre men kriget ledde också till en nystart för destinationen.

Första världskriget innebar en allmän nedgång för turismen.⁹² Den brittiska eran med jakt- och fiskemän fick ett abrupt slut och återhämtade sig aldrig.⁹³ Kriget hade dock inte bara en negativ påverkan på destinationen. Under 1914 anlades curlingbanor som flitigt besöktes av *Gulaschbaroner*. Det var nyrika herrar som tjänade pengar på ransoneringssystemet under krigstiden. Under denna tid betraktades Åre som Nordens curlingcentrum.⁹⁴

Samtidigt som första världskriget innebar en nedgång för turismen var det även början på något nytt. Under mellankrigstiden höjdes det allmänna väståndet i hela landet vilket gjorde att allt fler människor fick möjlighet att besöka fjällvärlden för rekreation. Infrastruktur och kommunikationsmöjligheter förbättrades och utvecklingen av vintersporter och vinterturism ökade.⁹⁵ Åre Skidklubb, som upphörde sin verksamhet under kriget, fick åter vind i seglen.⁹⁶ Under mellankrigstiden samarbetade STF och Skid- och friluftsförbundet fram en mer demokratisk turism genom *Skolungdomens allmänna fjällfärd*. Satsningen på skolungdomar

⁸⁸ Loock, J. (2001) *Turismens Miljöer - Historia, anläggningar och företeelser i Jämtlands län*. Länsstyrelsen Jämtlands län s. 33

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Nilsson, P Å. (2002) *Fjällturismens Historia – En studie av utvecklingen i Åredalen*, 2:a uppl. s.36

⁹¹ Loock, J. (2001) *Turismens Miljöer - Historia, anläggningar och företeelser i Jämtlands län*, Länsstyrelsen Jämtlands län, s.33-35

⁹² Ibid, s.36

⁹³ Sillanpää, P. (2002) *Hur uppstår bilden av ett reseemål?*, s.24

⁹⁴ Nilsson, P Å. (2002) *Fjällturismens Historia – En studie av utvecklingen i Åredalen*, 2:a uppl. s.39

⁹⁵ Loock, J. (2001) *Turismens Miljöer - Historia, anläggningar och företeelser i Jämtlands län*, Länsstyrelsen Jämtlands län, s.36

⁹⁶ Nilsson, P Å. (2002) *Fjällturismens Historia – En studie av utvecklingen i Åredalen*, 2:a uppl. s.51

gjorde att nya samhällsklasser fick möjlighet att uppleva de svenska fjällen.⁹⁷ Just denna satsning på ungdomar visade sig vara genial. Det var de första paketresorna för vanligt folk.⁹⁸

Jämtland/Härjedalens Turistförening, som grundades 1925, hade en betydande roll i marknadsföringen av västra Jämtlands fjällvärld under mellankrigstiden. Tillsammans med SJ och Dagens Nyheter skapade turistföreningen billighetsresor med mål att sprida turister över hela fjällvärlden. Åre Turistförening, grundad 1913, och Jämtland/Härjedalen Turistförening hade ett tätt samarbete och gav gemensamt ut en broschyr om Åre som såldes som resehandbok.⁹⁹

Under 1930- talet utvecklades samhället i Åre starkt och under denna period började turismen bli ett levebröd för lokalbefolkningen. 1940 invigdes Sveriges första skidlift i Åre och det blev starten på en ny epok i fjällturismens historia.¹⁰⁰

Innförandet av semesterlagen 1938, var början på en ny turism som skulle verka fredsbevarande.¹⁰¹ Resorna skulle inte bara vara billiga vid den här tiden, de skulle även vara enkelt utformade som paketresor där allt skulle vara ordnat i förväg: biljetter, aktiviteter, boende och mat. Det här skeendet anses vara grunden till en begynnande massturism.¹⁰² I och med statens groende intresse för turismen under denna tidsperiod började diskussioner om marknadsföring föras. År 1934 gav riksdagen SJ ett kontinuerligt anslag för spridning av turisminformation utomlands. Det anses vara en brytpunkt i den statliga behandlingen av turism och rekreation i Sverige.¹⁰³

År 1940 öppnades Lundgårdsliften och Åre började se sina första skidbackar och med liftutbyggnaden gjorde en ny grupp fjällsportsentusiaster entré på marknaden: liftkortsfolket, det vill säga slalomåkarna.¹⁰⁴ Dessa nya besökare hade inte de gamla generationernas intresse för tystnaden, ensamheten och naturen utan reste till fjällen enbart för utförsåkningens skull, vilket skapade en konflikt mellan slalomåkare och turfolk. För slalomåkarna var den kollektiva åkningen viktig. Liftkortsfolket reste helst till populära ställen, där det fanns serveringar och lättillgängliga hotell.¹⁰⁵

5.2.5 Andra världskriget 1939-1945

Andra världskriget blev mer kännbart för Åre men precis som efter första världskriget blev det en uppåttrend för destinationen vid krigets slut.

Under beredskapsåren avstannade turisttrafiken i hela Sverige. De befintliga anläggningarna användes till inkvartering för soldater. Turismnäringen fick betalt för inackorderingen men det var ändå inget positivt för destinationerna. Lokalbefolkningen däremot, tjänade på att militären fanns i området. De kunde hyra ut tillgängliga utrymmen och för många ur befolkningen blev detta en inkörsport till turism när kriget tog slut.¹⁰⁶

5.2.6 Tiden efter andra världskriget

Efter andra världskriget upplevde Åre en uppsving utvecklingsmässigt, men den blev kortvarig.

⁹⁷ Loock, J. (2001) *Turismens Miljöer - Historia, anläggningar och företeelser i Jämtlands län*, Länsstyrelsen Jämtlands län, s.36

⁹⁸ Nilsson, P Å. (2002) *Fjällturismens Historia – En studie av utvecklingen i Åredalen*, 2:a uppl. s.77

⁹⁹ Ibid, s.93

¹⁰⁰ Ibid, s.61-63

¹⁰¹ Ibid, s.70-71

¹⁰² Ibid, s.78

¹⁰³ Ibid, s.71-72

¹⁰⁴ Ibid, s.94-97

¹⁰⁵ Ibid, s.109-110

¹⁰⁶ Ibid, s.94

Alpina VM 1954, som arrangerades i Åre, vad det första världsmästerskapet i Sverige och planerandet, utförandet och dess effekter präglade destinationen under hela 1950-talet. Åres andra lift, som gick till Mörvikshummeln, var en av förutsättningarna för tävlingen. VM: et blev en succé för regionen och har ansetts som en vändpunkt för Åres utveckling som destination. I och med mästerskapen fick vinterturismen ett övertag över sommarturismen och Åre kom att hamna i ett helt annat fokus. Den lilla byn blev nu en av Sveriges förnämsta vintersportarenor. En tid efter VM: et stannade dock utvecklingen till ett tag, men i och med statens satsningar på det andra Åreprojektet samt Stenmarksepokens genomslag hos det svenska folket, återtog Åre sin position inom turismsverige.¹⁰⁷

5.2.7 Det andra Åreprojektet 1971

Det första Åreprojektet präglades av stora tankar och planer men resultatet blev långt ifrån vad som var väntat. Det andra Åreprojektet gick samma väg till mötes.

Under 1960- talet tillsattes två statliga utredningar där det slogs fast att det fanns ett stort behov av fritidsanläggningar. Det framgick också att stat och kommun hade ett ansvar över rekreationsmöjligheter samt att dessa skulle tas med i samhällsplaneringen. Gränsen mellan rekreation, idrott och turism suddades ut allt mer och turismens betydelse för glesbygden uppmärksammades. Dessa två utredningar ledde fram till att Åre blev ett objekt för en fallstudie med syfte att visa hur en stor statlig turistsatsning kunde genomföras i fjällvärlden. Pilotstudien inleddes 1971 och kom att kallas *Det andra Åreprojektet*. Målet var att bidra till utvecklingen av turismnäringen och genom detta säkerställa markresurser för rekreation för att kunna förverkliga de regionalpolitiska målen.¹⁰⁸

Precis som det första Åreprojektet var ursprungsplanerna stora och omfattande men även den här gången blev resultatet blekt. Det viktigaste resultatet av projektet blev *Åre Kabinbana* som blev färdig år 1976. Kabinbanan löste inte bara transportproblemet på Åreskutan, den fullbordade även det första Åreprojektets drömmar om att kunna transportera turister upp till Åreskutans topp.¹⁰⁹

5.2.8 Åres utveckling under slutet av 1900 och början av 2000-talet

Åres utveckling som turistdestination har till stor del baserats på olika projekt, så som järnvägen och Åreprojekten. Även under 1900-talets senare del investerades det i omfattande projekt för att vidareutveckla destinationen.¹¹⁰

Byggboomen på 1980-talet

Under perioden 1975-1990 skedde den största förvandlingen i Åres historia. Bädtkapaciteten ökade från 5000 till 13 000. Andelshus, andelshotell, lägenhetshotell, restauranger och en ny störtloppsbacke uppfördes under denna tidsperiod.¹¹¹ Många av dessa andelslägenheter byggdes med hjälp av kommunen, genom Åre Mark AB. Även det privatägda bolaget Åre Turist AB byggde ut Åre Fjällby med hjälp av lokaliseringsstöd. Turisterna hade fått förändrade boendekrav och istället för att bo på hotell så köpte de egna bostads- eller andelslägenheter. Detta underlättades till stor del av den gynnande skattelagsstiftningen. Det

¹⁰⁷ Nilsson, P Å. (2002) *Fjällturismens Historia – En studie av utvecklingen i Åredalen*, 2:a uppl. s.105-106

¹⁰⁸ Looock, J. (2001) *Turismens Miljöer - Historia, anläggningar och företeelser i Jämtlands län*. Länsstyrelsen Jämtlands län s.56

¹⁰⁹ Ibid, s.56

¹¹⁰ Bodén, B. & Rosenberg, L. (2004) *Kommersiell turism och lokal samhällsutveckling – En studie av sex svenska fjälldestinationer*, s.158

¹¹¹ Nilsson, P Å, (2002) *Fjällturismens Historia – En studie av utvecklingen i Åredalen*, 2:a uppl. s.116-117

var inte bara privatpersoner som investerade i Åre under denna tidsperiod även företaget utnyttjade landets goda ekonomi. Utbyggnader för bland annat Konsumbutiken, P-hus och hotell planerades också. Den goda ekonomin lockade även till en utökad säsong i regionen. Försök till att få igång sommarturismen gjordes med hjälp av byggandet av en golfbana och arrangemang så som Åre Jazz och bluesfestival.¹¹²

Under 1980- talets första del var det främst det lokala skidintresset och det kommunägda bolaget ÅKAB och dess företrädare inom politiken som spelade en roll i destinationsutvecklingen. Den senare tiden av 1980-talet kännetecknades däremot av en mer marknadsstyrd projektstruktur. Regionalpolitikerna och deras finansieringsstöd spelade en alltmer mindre roll då antalet privata och internationella aktörer började ta plats på marknaden.¹¹³

Hösten 1989 steg räntorna kraftigt och fastighets- och byggindex föll på börsen vilket resulterade i att många fritidshus- och bostadsrättsinnehavare började sälja. Detta tillsammans med beslutet att Åre inte fick, de tidigare ansökta OS: et år 1992, gjorde att en osäkerhet bland investerarna infann sig.¹¹⁴

Rekonstruktionsprojektet 1990-talet

De ökande ekonomiska problemen, tillsammans med några dåliga vinstrar, gjorde att situationen i Åre såg dålig ut i början av 1990- talet och en hårt strukturerad tid med styrd rekonstruktion kom att genomlysas hela decenniet. Under början av 1990- talet var det statliga avvecklingsbolaget Securum, genom sitt dotterbolag Åre-Invest, den dominerande aktören i Åre med ägande över liftsystem och boende. Deras mål var att: ”Skapa eller öka den underliggande lönsamheten bland problemföretagen, liksom att skapa förutsättningar för dessa att utveckla sin verksamhet.”¹¹⁵

1994 skedde återigen förändringar i Åre då staten valde att avveckla Securum. Bolaget Investment AB Bure kom då in i bilden och förvärvade Åre-Invest.¹¹⁶

Det slutliga resultatet av både Securums och Bures arbete var att Åre förvandlades från det traditionella liftbolaget det tidigare varit till en strikt resort-koncern, men organisationsförändringarna var inte klara här. År 1999 förvärvades Åre av SkiStar som äger och driver destinationen även idag.¹¹⁷

Byggboomen på 2000-talet

I juni 2002 utnämndes Åre till värd för alpina VM 2007 vilket satte en stor prägel på 2000-talets första år. Åre kommun beräknade att tre miljarder kronor skulle investeras i olika byggprojekt.¹¹⁸ År 2004 öppnade exempelvis Holiday Club Åre och omfattade bland annat fyrstjärniga hotellrum, konferenscenter, event arena och upplevelsebad.¹¹⁹ Ytterligare en stor investering som gjordes i Åre inför VM: et var ett tunnelbygge för att ett gemensamt målområde skulle skapas.¹²⁰

¹¹² Von Friedrichs Grängsjö, Y. (2001) *Destinationsmarknadsföring – En studie av turism ur ett producentperspektiv*, s.74

¹¹³ Bodén, B. & Rosenberg, L. (2004) *Kommersiell turism och lokal samhällsutveckling – En studie av sex svenska fjälldestinationer*, s.162-163

¹¹⁴ *Ibid*, s.165

¹¹⁵ *Ibid*, s.166-168

¹¹⁶ *Ibid*, s.169-170

¹¹⁷ *Ibid*, s.170-171

¹¹⁸ *Ibid*, s.174

¹¹⁹ http://www.holidayclub.se/foretaget/hc_aare/holidayclub-are.html, 2008-05-11 22:24

¹²⁰ Arbetsmarknadsutsikter i Jämtlandslän 2005-2006, www.kr.jamtland.net/files/19.news.pdf, 2008-05-11 22:38

Bild 3: Lobbyn i Holiday Club Åre
Källa: <http://www.holidayclub.se/>
2008-05-14 20:40

Vision 2020 fokuserar på värdet av upplevelser, miljöansvar och ett välkomnande förhållningssätt till gästerna på destinationen.¹²¹

År 2001 enades Åredalens näringsliv och kommunen om en gemensam framtidsvision, Vision 2011. Tanken med detta var att gemensamt hitta ett ramverk för turismens utveckling under de kommande 10 åren samt att hitta en arbetsmetod som håller visionen levande över en längre period. Planerna med visionen är att skapa en gemensam tillväxtstrategi så att Åre blir Europas mest attraktiva vinterdestination samt öka antalet besökare under både vinter

och sommar säsong. Vision 2020 är ytterligare en process som utarbetades 2006 Den innefattar 160 representanter från 60 företag och intresseorganisationer inom turismen i Åre.

5.2.9 Tidsövertäckande utveckling

De ovannämnda rubrikerna har täckt in specifika årtal vi anser vara av betydelse för Åres utveckling som en destination. Det finns dock fler händelser som är värda att nämna i detta arbete, vilka sträcker sig över ett flertal decennium.

Attraktionernas lockelse

Under nästan hela 1800-talet fanns en attraktion för att utforska det okända.¹²² Vattenfall, fjällvandringar och besök till olika fäbodvallar var några av de aktiviteter som lockade besökare till just fjällvärlden. Jakten och fisket var ytterligare aktiviteter som attraherade, liksom försränning, rodd och kanotning.¹²³

Skidåkning var inte den första aktiviteten man utförde i fjällvärlden, men så småningom blev den en viktig attraktion. När Skid- och Friluftsförbundet bildades 1892 fanns redan ett befintligt intresse för denna sport. 1909 bildades Dufeds Skidklubb och var grundaren till den årliga Åreveckan.¹²⁴ Åreveckan innebar en vecka med olika vintersportstävlingar och vid starten år 1910 hade en 1700 meter lång bobsleigh bana byggts, med elektrisk belysning och tidtagning. Under tiden för Åreveckan spolades en isbana upp för isdans och figuråkning, senare även för curling.¹²⁵ 1912 bytte föreningen Dufveds Skidklubb namn till Åre Skidklubb. Detta var ett klart tecken på att Åre blivit ett rekreationscentrum. Åreveckan var inte det enda återkommande evenemanget som skidklubben anordnade, även Åreskutan runt med start 1910, Årebragden med start 1920 och Karolinerloppet med start 1924.¹²⁶

Samerna var också de en attraktion som många turister ansåg vara lockande och det fanns ett positivt gemensamt utbyte där. För turisterna var samerna, med sitt levnadssätt och färgglada dräkter, något exotiskt och för samerna innebar turisterna en ny inkomstkälla.¹²⁷

Idag besöks Åre av skidåkare från hela världen och destinationen anordnar evenemang så som World Cup inom bland annat de alpina grenarna samt freestyle och Big Jump. Åre är dock inte bara en alpin skidort utan har ett brett utbud av både sommar och vinter aktiviteter. Vintertid erbjuds turisterna att exempelvis åka hundspann, längd och turåkning, kur- och spa behandlingar, äventyrsbad, utomhuslekanläggningar, berg- och isklättring, källåkning,

¹²¹ <http://www.are.se/>, sök näringsliv sedan vision 2011, 2008-05-07 10:50

¹²² Sillanpää, P. (2002) *Hur uppstår bilden av ett rese mål?*, s.17-18

¹²³ Nilsson, P Å. (2002) *Fjällturismens Historia – En studie av utvecklingen i Åredalen*, 2:a uppl.s.47-49

¹²⁴ *Ibid*, s.51

¹²⁵ Looock, J. (2001) *Turismens Miljöer - Historia, anläggningar och företeelser i Jämtlands län*. Länsstyrelsen Jämtlands län s.33-35

¹²⁶ Nilsson, P Å. (2002) *Fjällturismens Historia – En studie av utvecklingen i Åredalen*, 2:a uppl. s.51

¹²⁷ *Ibid*, s.54

curlingbanor och snöskoteråkning.¹²⁸ Sommartid finns aktiviteter som bad, golf, klättring, jakt, fiske, vandring och skärmflygning. Evenemang som anordnas under sommarmånaderna är exempelvis Haglöfs Åre Extreme Challenge, St. Olavsloppet, Åre Golfvecka och Åre Höstmarknad.¹²⁹

5.3 Fallstudie Mölle

Bild 4: Karta som visar vart Mölle ligger.

Källa: <http://www.skanenordvast.com/>
2008-05-23, 01:18

Mölle är en ort vid västkusten i Skåne som tillsammans med sitt Kullaberg erbjuder en mångfald av attraktioner och aktiviteter för sina besökare. Natur och utsiktsplatser över havet, grottor och raviner ger turisten spänning och lockar till fiske, segling, dykning och havsbad.¹³⁰

Historiskt är Mölle en av Sveriges tidigaste turistorter där turismen var en viktig inkomstkälla för det lilla fiskesamhället och majoriteten av Mölleborna var sysselsatta med turismrelaterade verksamheter.¹³¹

Vid sekelskiftet, 1800-1900- talet, var Mölle en populär badort som attraherade 1000-tals svenska och utländska turister. Orten var mycket omtalad och omtyckt bland Europas kändisar som åkte dit på semester.¹³² När turismutvecklingen i Mölle hade sin tidiga början kunde

orten endast erbjuda hälsosamt tångbad och exotisk natur men med tiden blev utbudet bredare vilket gjorde byn till en välkänd och populär sommardestination.¹³³ Mölles aktivitetsutbud bestod av bland annat dans- och middagskonserter, båtturer till grottor och vikar samt flygturer, som kapten Ahrenberg erbjöd för 10 kronor år 1930. En annan attraktion som lockade turister var baktävlingar med motorcykel och bil.¹³⁴

Orsaken till att Mölle blev så populärt och omtalat var det syndiga badlivet och de Möllebilder som togs på 1910-talet av hovfotografen Peter Lundh. Hans bilder visar damer och herrar som poserar i randiga baddräcker.¹³⁵ Gemensambadets i Mölle, då män och kvinnor började bada i havet tillsammans, var det första i Sverige. Detta väckte intresse hos nyfikna och äventyrglada turister som ville besöka orten och ta del av denna upplevelse. Badplatserna övervakades av "badvakter" som såg till att badgästerna klädde om i badhytter och inte ute i det fria, vilket var förbjudet. Andra attraktioner som lockade besökarna till orten var den goda skånska maten, smörgåsborden, havsbadet och naturen.¹³⁶

5.3.1 De tidiga besökarna

I början av 1800- talet upptäcktes Mölle av både nationella och internationella turister och den tekniska utvecklingen var startskottet på något som skulle komma att förvandla den lilla byn till en populär turistdestination.

De första organiserade resorna till Mölle anordnades redan på 1840- talet.¹³⁷ Den första uppgiften som visar när ångbåtar började användas inom turisttrafiken hittas i Helsingborgs-

¹²⁸ Åre Turistbyrå, Åreidag & Maximedia, *Vinterguiden Åre 2008*

¹²⁹ Åre Turistbyrå & Maximedia, *Sommarguiden 2007*

¹³⁰ Granvik, M. (2000) *Mölle by the sea*, s.5

¹³¹ Gustavsson, K. (1994) *Kullahalvön – odlings- och bebyggelsehistoria*, s.110

¹³² Kindblom, Thulin M. (2006) *Utmärkta resmål; Badhotell i Norden*, s.91

¹³³ Kindblom, M. & J. (1998) *Där tiden stått stilla; Klassiska semesterorter i Europa*, s.17

¹³⁴ Granvik, M. (2000) *Mölle by the sea*, s.18

¹³⁵ Kindblom, Thulin, M. (2006) *Utmärkta resmål; Badhotell i Norden*, s.99

¹³⁶ Granvik, M. (2000) *Mölle by the sea*, s.18

¹³⁷ Gustavsson, K. (1994) *Kullahalvön – odlings- och bebyggelsehistoria*, s.110

Posten den 26 augusti 1843 där det stod:

*”Den lusttur som det danska ångfartyget Harlequin företog i söndags hade funnit många deltagare, såväl härifrån som från Köpenhamn och Helsingör. Harlequin landsatte sina passagerare vid Mölle, ett fiskläge $\frac{3}{4}$ mil från Kullens fyr och blev liggande där sex-sju timmar.”*¹³⁸

Att turisterna reste till Mölle hade mycket att göra med de reseböcker där Mölle framställdes som den ”underbara semesterorten”. Ett exempel på detta är en tysk författare som besökte destinationen 1836. Hans anteckningar om Mölle resulterade i en bok som gavs ut 1841. Ytterligare en tysk besökte Mölle år 1838 och beskriver byn i sin bok *”Seeland und die Seeländer nebst einem ausfluge nach Schweden”*.¹³⁹

Mölles turister bestod av de välborgade och människor med pengar och status som ville uppleva vildmarken och det gästvänliga samhället men samtidigt vila från levnadsstilen i staden. Besökarna kom från olika delar av Sverige och Europa. De turister som kom från närbelägna städer stannade oftast på destinationen en hel dag, medan de som kom från mer avlägsna städer vistades på orten under en längre period. Detta ökade efterfrågan på övernattningsmöjligheter och logi i byn.¹⁴⁰

På 1870- och 1880- talen besöktes Mölle av en svensk författare, Eva Wigström, som skrev sagor, visor och sägner om just Mölle. En annan publicering, skriven av Paul Rosenius, som hade viktig roll i spridandet av kunskaper om Mölle var en 19 sidig artikel om Kullen, vilken var väldigt utförlig och gavs ut av STF år 1895. Den innehöll en spännande och lockande beskrivning av båtturer, geologi, bygden, levnadsförhållanden, promenader mm. Det var dock inte bara reseböcker och artiklar som uppmärksammade Mölle/Kullen, utan även danska och tyska tidningar och tidsskrifter som skrev om den populära badorten.¹⁴¹

Exempel på publiceringar av Mölle i Ny Illustrerad Tidning:

- 1867 publicerades en bild från Arild samt en mindre artikel om orten.
- 1868 fanns det vid två tillfällen bilder från Kullen signerade av ATG, samt en längre förklarande artikel.
- 1872 publiceras en längre artikel tillsammans med ett foto från Kullen.
- 1879 fanns det sex bilder och artiklar om Höganäs.
- 1880 dyker det upp en rolig artikel om Arild och en bild.¹⁴²

Det fanns många sätt för lokalbefolkningen att tjäna pengar på besökarna. Mölleborna insåg tidigt att turismen gav dem en möjlighet till att öka sina inkomster men turisternas efterfrågan blev ofta större än vad lokalbefolkningen kunde erbjuda. Det ortsborna gjorde var att hyra ut sängar/rum i sina hus samt hyra ut cyklar.¹⁴³ De som inte hade tillräckligt stora hus var tvungna att tränga ihop sig för att kunna tjäna pengar under den korta sommarperioden.¹⁴⁴ Turisterna erbjöds även att köpa vatten eller hyra en av de 15 kuskarna som fanns till hands vid järnvägsstationen.¹⁴⁵

5.3.2 Järnvägens ankomst och ytterligare utvecklingar av bygden 1880-1885

Brytpunkten för turismens uppgång i Mölle var järnvägen samt skapandet av betydligt fler boendemöjligheter.

¹³⁸ Mölleryd, A W. (1978) *Mölle-Kullen genom tiderna: bidrag till kullabygdens historia (5:e delen)* s.81

¹³⁹ Mölleryd, A W. (1994/95) *Mölle-Kullen genom tiderna: bidrag till kullabygdens historia (8:e delen)*, s.3

¹⁴⁰ Gustavsson, K. (1994) *Kullahalvön – odlings- och bebyggelsehistoria*, s.110

¹⁴¹ Mölleryd, A W. (1978) *Mölle-Kullen genom tiderna: bidrag till kullabygdens historia (5:delen)* s.78

¹⁴² Ibid, s.80

¹⁴³ Kindblom, M. & J. (1998) *Där tiden stått stilla; Klassiska semesterorter i Europa*, s.17-19

¹⁴⁴ Gustavsson, K. (1994) *Kullahalvön – odlings- och bebyggelsehistoria*, s.111

¹⁴⁵ Kindblom, M. & J. (1998) *Där tiden stått stilla; Klassiska semesterorter i Europa*, s.17-19

På 1880- talet utvidgades ångbåtstrafiken och gick då från Malmö och Köpenhamn till Mölle.¹⁴⁶ År 1885 invigdes järnvägen i Höganäs vilket ökade Mölles tillgänglighet betydligt men också möjliggjorde att turisterna lättare kunde ta sig till destinationen och på ett snabbare och effektivare sätt.¹⁴⁷ Genom de nya transportmedlens ankomst fick turismutvecklingen i Mölle sin riktiga början med en ökning av besökare.

Hamnen i Mölle spelade en stor roll för den tidiga turismen då den var en plats där invånarna träffades och umgicks. Den var dock i behov att renoveras och byggas ut vilket krävde stora investeringar och insatser från både staten, som slutligen stod för ungefär halva kostnaden, och lokalbefolkningen. Hamnen började byggas om 1878 och blev klar år 1881.¹⁴⁸

Den 11 augusti 1890 blev en vändpunkt och en ny början i Mölles bebyggelsehistoria. Då inträffade en omfattande brand men tack vare ett gemensamt agerande av lokalbefolkning, brandkår och turister lyckades Mölleborna återhämta sig snabbt och bygga upp sina hus. Redan året därpå var Mölle beredd att börja en ny sommarsäsong med nya turister.¹⁴⁹ Branden gav orten en ny form då det dök upp nya hus och gator som ersatte de gamla byggnaderna. De nya husen blev stora och villalikhande med bostadsmöjligheter i källaren. Det var just källaren husägarna brukade bo i under sommarsäsongen, då de hyrde ut resten av sitt hus till turister.¹⁵⁰

5.3.3 Sekelskiftet - En blomstrande tid

Denna tidsperiod präglades av många betydelsefulla händelser som positivt påverkade livet i Mölle och resulterade i att turismen på orten expanderade.

Under slutet av 1800- talet hade Mölle sin glansperiod med 15 hotell och bra trafikförbindelser med kontinenten.¹⁵¹

År 1885 besöktes orten enbart av svenska, tyska och danska överklassturister, men redan 1895 expanderade turismen i regionen drastiskt då det fanns reguljär ångbåtstrafik som skeppade allt fler turister över Öresund.¹⁵² Öresundsregionen trafikerades under den här tiden av engelsmän, tyskar, svenskar, norskar och holländare.¹⁵³

Dåtidens journalistik bidrog till att turismen expanderade i Mölle då många kändisar från hela Europa besökte platsen och gjorde att ryktet om orten spreds bland överklasseuropéer. År 1886 tillbringade Kung Oskar II och prins Eugen sin semester just i Mölle. Kung Oskar återbesökte badorten igen år 1894.¹⁵⁴ Ytterligare en kändis som besökte platsen var den tyske kejsaren Wilhelm II. Han gjorde Mölle omskrivet i den europeiska skvallerpressen vilket ledde till att turister reste till orten i stora mängder.¹⁵⁵

År 1892 var 493 personer permanent bosatta i byn och under sommarsäsongen samma år besökte ca 5 000 turister Mölle men två år senare hade besökstalet ökat till 15 000 st.¹⁵⁶

Hamnen renoverades år 1907 och sedan dess har den varit en central ankomstplats för mängder av turister.¹⁵⁷ Hamnen var även en mycket populär mötesplats för sommargästerna och vid varje båtankomst organiserades olika typer av fester och händelser.¹⁵⁸

¹⁴⁶ Gustavsson, K. (1994) *Kullahalvön – odlings- och bebyggelsehistoria*, s.110

¹⁴⁷ Ibid

¹⁴⁸ Pyk, H-O. (1991) *Mölle genom fem sekler Jubileumsbok (1491-1991)*, s.15-17

¹⁴⁹ Ibid, s. 26-27

¹⁵⁰ Gustavsson, K. (1994) *Kullahalvön – odlings- och bebyggelsehistoria*, s.111

¹⁵¹ Kindblom, Thulin, M. (2006) *Utmärkta resmål; Badhotell i Norden*, s.91

¹⁵² Granvik, M. (2000) *Mölle by the sea*, s.18

¹⁵³ Pyk, H-O. (1991) *Mölle genom fem sekler Jubileumsbok (1491-1991)*, s. 100

¹⁵⁴ Granvik, M. (2000) *Mölle by the sea*, s.19

¹⁵⁵ Kindblom, Thulin, M. (2006) *Utmärkta resmål; Badhotell i Norden*, s.99

¹⁵⁶ Granvik, M. (2000) *Mölle by the sea*, s.18

¹⁵⁷ Pyk, H-O.(1991) *Mölle genom fem sekler Jubileumsbok (1491-1991)*, s.15-17

Början av 1910- talet var en händelserik period för ortens turimutveckling. Då fanns det ett bra utbud av hotell att välja mellan och järnvägsstationen i Mölle invigdes.¹⁵⁹ Det gick då tåg i skytteltrafik från Paris, Berlin och London som anlände till den nybyggda järnvägsstationen i byn.¹⁶⁰ År 1910 invigdes även en reguljär tåglinje mellan Höganäs och Mölle.¹⁶¹ 1910 besöktes Mölle av 50 000 svenska och internationella gäster.¹⁶² Serviceutbudet ökade och sammanlagt fanns det tio hotell, tre pensionat och sex kaféer i Mölle.¹⁶³

Bild 4: *Gemensamhetsbadet i Mölle*

Källa:

www.svd.se/dynamiskt/kultur/did_15833699.asp
2008-05-10 09:30

Av de hotell som byggdes besöktes badhotellen av de turister som kom till orten för att uppleva sommarliv vid havet och tillbringa mycket tid på stranden. De flesta av dessa hotell byggdes i början av 1900- talet på natursköna platser. Badhotellen i Mölle ägdes oftast av familjer som drivit verksamheten i många år, men en del hotell fick nya ägare som räddade anläggningarna och förvarade dess ursprungliga utseende.¹⁶⁴

På midsommarafton 1909 invigdes Grand Hôtel i Mölle som snabbt blev en succé och mittpunkt för dåtidens badliv. Hotellens atmosfär och utsikt över himlen, stranden och husen nere i byn gjorde att olika typer av turister besökte hotellet.¹⁶⁵

5.3.4 Första världskriget 1914-1918 och Andra världskriget 1939-1945

Första världskriget skakade hela Europa och lämnade även sina spår på samhället i Mölle.

Det blomstrande turismlivet i Mölle avbröts av det första världskriget, vilket ledde till att badorten genomgick en märkbar omställning, speciellt ekonomiskt. Besökstalet sjönk och turismen i orten upplevde en rejäl nedgång vilket gjorde situationen omtalad i pressen.¹⁶⁶ De tyska turisterna försvann medan danskarna och svenskarna fortfarande besökte Mölle men i betydligt mindre utsträckning.¹⁶⁷ År 1919, då kriget på kontinenten tagit slut, kom turisterna tillbaka och turismen i Mölle fick då åter sin gamla glans men denna period varade enbart till 1939. Under tiden mellan de två världskrigen var de danska turisterna dominerande i Mölle och de flesta återvände regelbundet varje år.¹⁶⁸

Andra världskriget utbrött resulterade i ytterligare en nedgång för Mölle. Mölleborna räknade med att detta enbart var en tillfällighet, som efter första världskriget, men badortsturismen i den lilla staden dog helt. Kriget blev en vändpunkt för Mölle som upplevde en klar nedgång som destination.¹⁶⁹

¹⁵⁸ Mölleryd, A W. (1958) *Mölle-Kullen genom tiderna (1:a delen)* s.115

¹⁵⁹ Granvik, M. (2000) *Mölle by the sea*, s.18

¹⁶⁰ Kindblom, Thulin M. (2006) Utmärkta resmål; *Badhotell i Norden*, s.91

¹⁶¹ Gustavsson, K. (1994) *Kullahalvön – odlings- och bebyggelsehistoria*, s.110

¹⁶² Kindblom, Thulin M. (2006) Utmärkta resmål; *Badhotell i Norden*, s.99

¹⁶³ Gustavsson, K. (1994) *Kullahalvön – odlings- och bebyggelsehistoria*, s.111

¹⁶⁴ Kindblom, Thulin M. (2006) Utmärkta resmål; *Badhotell i Norden*, s.7

¹⁶⁵ *Ibid*, s.99

¹⁶⁶ Granvik, M. (2000) *Mölle by the sea*, s.18

¹⁶⁷ Gustavsson, K. (1994) *Kullahalvön – odlings- och bebyggelsehistoria*, s.112

¹⁶⁸ Granvik, M. (2000) *Mölle by the sea*, s.18

¹⁶⁹ Gustavsson, K. (1994) *Kullahalvön – odlings- och bebyggelsehistoria*, s.110-112

5.3.5 Tiden efter andra världskriget

Ett flertal faktorer spelade in i Mölles utveckling efter andra världskriget. Krigets konsekvenser spelade en viss roll men det var inte det enda som påverkade ortens nedgång.

Det var inte bara andra världskriget som ledde till Mölles nedgång. En ekonomisk osäkerhet i världen ledde till att folk inte längre intresserade sig av havsbad men det var inte bara Mölle som drabbades av denna nedgång, utan hela den svenska västkusten. I och med charterresandets utveckling under 1950- och 1960- talet började turisterna söka sig till varmare breddgrader. SJ drog ned på tågtrafiken till Mölle och andra större badorter eftersom de inte längre var lika lönsamma.¹⁷⁰ Slutligen lades tågtrafiken till Mölle ned helt och hållet och ersattes med bussar.¹⁷¹

Bilismen utvecklades under 1920- talet och vägstandarden i landet ökade drastiskt, speciellt efter andra världskriget.¹⁷² Buss- och bilresor blev populära under efterkrigstiden samt ett nytt lockande sätt att ta sig till semesterdestinationer. Allt fler turister skaffade även egen bil, husvagn eller stuga vilket var början av camping eran. Detta möjliggjordes på grund utav bilismens groende popularitet under 1950- talet.¹⁷³

Mellan åren 1945 och 1970 utvecklades många hotell och pensionat på orten men en del finns kvar, så som Grand Hotel.¹⁷⁴

5.3.6 Försök till utveckling av destinationen

Försök att rädda turismen i Mölle har gjorts, med varierande resultat.

För att ge människorna lite framtidstro under andra världskriget började den sommarboende konsuln Sven Wennerth anlägga en golfbana uppe på Kullaberg och tillsammans med ett gäng entusiastiska herrar grundade han Mölle Golfklubb. 1945 invigdes banan och kronprins Gustaf Adolf (sedermera kung Gustaf den VI Adolf) slog det första slaget. Tre år efter invigningen skänkte Sven Wennerth anläggningen till klubben.¹⁷⁵

5.3.7 Mölles utveckling under slutet av 1900- talet och början av 2000- talet

Utvecklingen i Mölle under den senare delen av 1900- talet fram till idag kännetecknas främst av en breddning av aktivitetsutbudet.

Turismen i Mölle var under 1980- och 1990- talet inte den samma som tidigare, vilket innebar att aktivitetsutbudet såg mer annorlunda ut än det gjorde förut. Golf och camping blev exempelvis några av de största attraktionerna under denna period. Turisterna hade ett nytt intresse vilket skapade nya attraktioner och aktiviteter så som dykning och klättring, och naturintresserade turister besökte Mölle för att studera naturen. Kullens fyr var också en populär attraktion som lockade många bergklättrare. Hamnen tog i stort sett bara emot mindre båtar men spelade fortfarande en stor roll inom turismen.¹⁷⁶ På 1990- talet ändrade Grand Hôtel sin verksamhet och är idag mer säsongs betonad och fungerar som både semester- och konferenshotell.¹⁷⁷

¹⁷⁰ http://www.ts.skane.se/fakta/det-moderna-havsbadet#litteratur_section 2008-07-02, 20:39

¹⁷¹ Ibid, s.122

¹⁷² Gustavsson, K. (1994) *Kullahalvön – odlings- och bebyggelsehistoria*, s.122

¹⁷³ Ibid, s.112

¹⁷⁴ <http://www.skane-online.se/kullaberg/franis.htm> 2008-07-02, 21:02

¹⁷⁵ <http://www.mollegk.se/historia.htm> 2008-07-02, 21:35

¹⁷⁶ Gustavsson, K. (1994) *Kullahalvön – odlings- och bebyggelsehistoria*, s.112

¹⁷⁷ Kindblom, Thulin M. (2006) Utmärkta resmål; *Badhotell i Norden*, s.99

Aktivitetens utbud har utvecklats med tiden. Förutom sol och bad finns det idag även andra aktiviteter att välja mellan. Dessa är bland annat cykling, dykning, fiske, golf, klättring, ridning och vandring. Mölle är också en historisk plats med många sevärdheter.¹⁷⁸ Ett exempel är Kullens fyr som är ljusstarkast i Skandinavien. Den ligger på 78,5 meter över havet och syns från fem mils avstånd. Även om turismen idag inte är lika omfattande som för till exempel hundra år sedan, är Mölle fortfarande en välbesökt turistdestination även om fokus inte primärt ligger på att bada, som det gjorde förr. Hamnen i Mölle har fortfarande samma roll som tidigare och tar emot små gästbåtar.¹⁷⁹ Boendemöjligheterna är stora då det finns ett flertal hotell i olika prisklasser men det finns även enklare boendeformer som till exempel vandrarhem, stugor och campingplatser. Många hotell erbjuder konferensanläggningar och tillsammans med antalet aktiviteter utgör detta en möjlighet till affärsresor. Mat och restauranger är också en stark sida av det turistiska utbudet i Mölle.¹⁸⁰

Den årliga golfveckan lockar många turister och idag bokar klubbmedlemmarna sin resa till Mölle redan i januari för att kunna vara med.¹⁸¹

¹⁷⁸ <http://www.hoganas.se/?id=864> 2008-05-10 09:15

¹⁷⁹ <http://www.hoganas.se/?id=733> 2008-05-10 09:23

¹⁸⁰ <http://www.hoganas.se/?id=733> 2008-05-10 09:23

¹⁸¹ <http://www.mollegk.se/tavlingar.htm>, 2008-05-15, 23:40

6. Analys

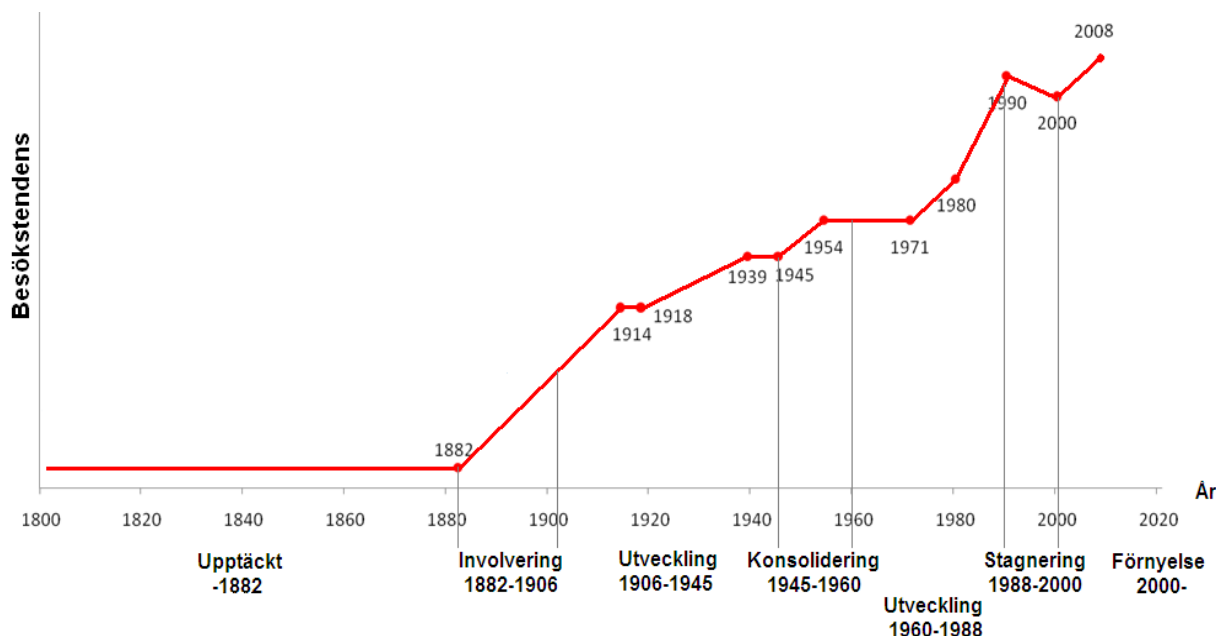
I det här kapitlet implementerar vi våra teorier i de empiriska studierna samt i den historiska bakgrunden för att få svar på våra problemformuleringar. Analysen börjar med vårt resultat av fallstudierna genom en applicering av dem i Butlers destinationslivscykel för att definiera de olika brytpunkter som skett i destinationernas utveckling. Som resultatet visar följer dock inte Åres och Mölles utveckling Butlers destinationslivscykel

Resultat av fallstudierna

Varken Åre eller Mölle följer de olika faserna i Butlers destinationslivscykel helt men som vi nämner i teoriavsnittet är teorin en process som kan bli omdirigerad.

De källor vi studerat under arbetets gång har inte varit konkreta i att presentera siffror på vad en upp- eller nedgång är därför har vi valt att tolka deras bedömning på vårt eget sätt. Det gör vi genom två olika sammanfattande modeller som är en illustration på vad som har inträffat under Åres och Mölles historiska utveckling. Huvudsyftet med bilderna är att visa de brytpunkter som skett i destinationernas historia, genom Butlers destinationslivscykel. Det är hypotetiska figurer och de variabler som finns på Y-axlarna är vår kunskap som genererats genom fallstudierna. Det går inte att diskutera någon trovärdighet i graferna, då det inte finns någon sanning i form av konkreta siffror, förutom att det skett någon form av förändring vid de markerade ställena. Verkligheten kan se annorlunda ut men det är så här vi tolkat destinationernas utveckling. Graden av upp- och nedgång är vår egen generella tolkning.

Butlers destinationslivscykel – applicerad på Åre

Figur 4: Åres utveckling applicerad i Butlers destinationslivscykel

Källa: Författarna själva.

Upptäckt -1882

De tidigaste besökarna i Åre lockades av bygdens naturliga attraktioner och dess autenticitet, exempelvis luftgästerna som besökte orten för den renande luftens skull och blomsterherrarna som reste för att studera floran och faunan. Upptäcktsfasen karakteriseras utav att ingen infrastruktur eller service byggts upp kring turismen och det var först när järnvägen kom till Åre som orten började anpassa sig efter turism.

Involvering 1882-1906

Åres övergång från upptäckts- till involveringsfas ägde rum i och med att riksdagen beslutade att dra järnvägen genom Åre by vilket medförde att hotell byggdes och att orten blev tillgänglig för en större publik. Då de nyetablerade faciliteterna i Åre var relativt småskaliga orsakade de ingen större landskapsförändring. I och med den nya transportmöjligheten lockades både nationella och internationella besökare till orten.

Utveckling 1906-1945

Det första Åreprojektet resulterade i att destinationen tog ytterligare ett steg framåt utvecklingsmässigt. Projektet medförde att bland annat att pensionat och Nya Grand Hotell byggdes. Bergbanan var dock det resultat som blev mest uppmärksammat då den var det enda i sitt slag i Sverige. Utvecklingsfasen i Åre pågick, med små svackor, fram till 1945. Under mellankrigstiden förbättrades infrastrukturen och utvecklingen av vintersporter och vinterturism ökade liksom kunskapen om platsen. I och med detta förändrades landskapet och orten började förvandlas till en kommersialiserad resort.

Konsolidering 1945 - 1960

Efter andra världskriget befäste Åre sin position på marknaden som en vinterdestination och genom det alpina VM: et 1954 blev Åre en del av det globala turistsystemet och en av Sveriges förnämsta vintersportarenor. VM: et blev även en vändpunkt för destinationens säsongskaraktär och vinterturismen fick ett övertag över sommarturismen.

Utveckling 1960 - 1988

En tid efter VM: et stannade utvecklingen till och det händelseförlopp som utspelade sig i Åre fram till 1990- talet liknar Butlers utvecklingsfas. Detta genom bland annat det andra Åreprojektet, med mål att bidra till utveckling av turismnäringen. Byggboomen ledde till en kraftig ökning av besökare och internationella företag på orten.

Stagnering 1988 - 2000

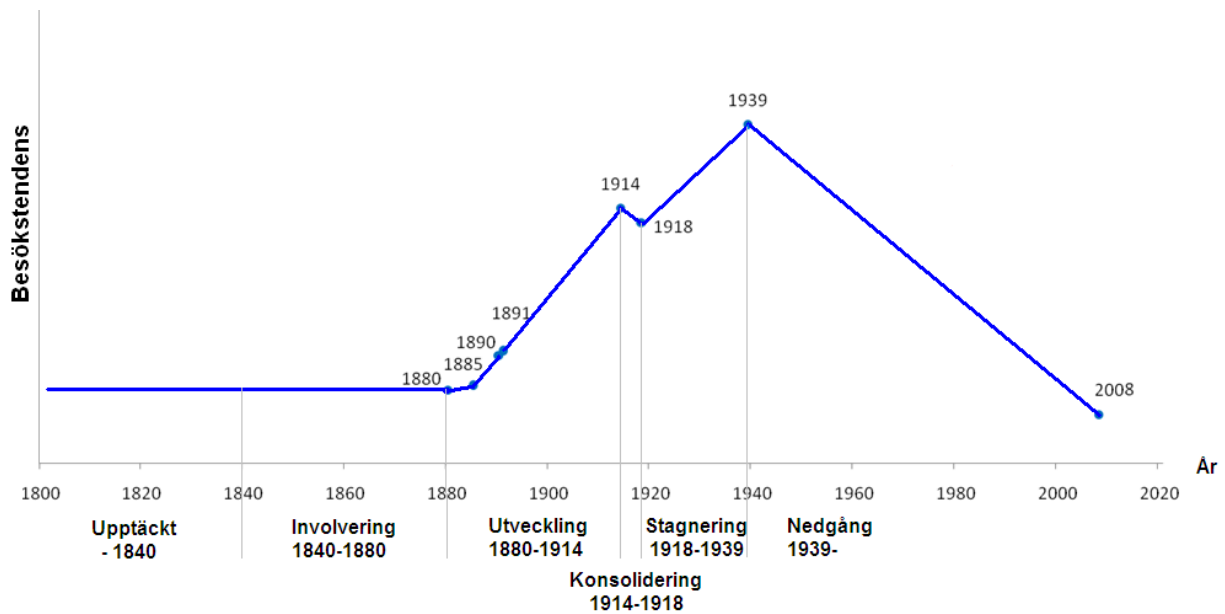
Antalet besökare och utvecklingsnivån var som högst i Åre under slutet av 1980- talet men på grund utav den dåliga ekonomiska situationen i Sverige, tillsammans med några snöfattiga vintrar började många fritidshus- och bostadsrättsinnehavare sälja vilket resulterade i att slutet av 1980 - början av 1990- talet såg det väldigt dåligt ut för destinationen. Tack vare de omfattande organisationsförändringarna som återspeglade hela 1990- talet räddades Åre från att falla i glömska och avvecklas helt.

Förnyelse 2000 -

Som ett resultat av de organisatoriska förändringarna, såg 2000- talet ljust ut med goda förutsättningar till förnyelse. Utnämningen av Åre som värd för alpina VM 2007 medförde att stora investeringar gjordes och bidrog även till att vidareutveckla sommarsäsongen. Idag arbetar Åredalens näringsliv och kommunen gemensamt för vidareutveckling av Åre genom två framtidsvisioner, Vision 2011 och Vision 2020.

Butlers destinationslivscykel – applicerad på Mölle

Då vi studerat Mölles historia har vi kommit fram till att det inte publicerats så mycket material om ortens utveckling efter andra världskriget fram tills 2000- talet. Detta har resulterat i att vi inte vet så mycket om Mölles situation idag. Den kraftiga nedgången kurvan illustrerar är missvisande enligt Annika Ström på Höganäs turistbyrå, men då vi inte fått tag på litteratur som bevisar motsatsen är detta det resultat vi kommit fram till.

Figur 5: Mölles utveckling applicerad i Butlers destinationslivscykel.
Källa: Författarna själva.

Upptäckt - 1840

Under Mölles upptäcktsfas fanns det endast små mängder av turister på orten och tillgängligheten var dålig eftersom det inte erbjöds några transportmöjligheter att välja mellan. Kunskapen om destinationen var låg och ryktet spreds endast genom andra besökares anteckningar och reseböcker. Aktivitetsutbudet var inte heller så stort och besökarna erbjöds enbart hälsosamt tångbad och naturupplevelser. Då turismen var småskalig byggdes ingen infrastruktur, service eller andra turismrelaterade verksamheter upp kring verksamheten.

Involvering 1840 - 1880

Denna period karakteriseras av ett växande intresse för turister och turism. På 1840- talet arrangerades de första ångbåtsresorna från Köpenhamn till Mölle och många av besökarna stannade under en längre period vilket gjorde att efterfrågan på övernattningsmöjligheter ökade. Mölleborna började se sin chans att dra ekonomisk nytta av turisterna genom att bland annat hyra ut rum. Det var främst externa faktorer så som tidningsartiklar, reseböcker och reseberättelser som påverkade utvecklingen på orten.

Utveckling 1880 - 1914

Mölles utvecklingsfas började i slutet av 1880- talet då bland annat ångbåtstrafiken utvidgades och järnvägen drogs till Höganäs, vilket ledde till att besökstalet ökade. År 1907 byggdes även hamnen om i Mölle och 1909 invigdes Grand Hotell. Den största omställningen under utvecklingsfasen var dock ankomsten av järnvägen vilket gjorde Mölle lättillgänglig och än mer besökt. I och med att antalet besökare ökade spreds även kunskapen om semesterorten och en av de främsta orsakerna till detta var hovfotografen Peter Lundhs Möllebilder. Det ökande antalet besökare gjorde även att fler turistrelaterade tjänster och verksamheter etablerades, som exempelvis nya affärer och övernattningsställen.

Konsolidering 1914 - 1918

Eftersom Mölle hade en relativt kort glansperiod, är delar av destinationslivscykeln korta, som till exempel konsolideringsfasen. Den utspelade sig under första världskriget.

Besökstalet sjönk och turismen på orten upplevde en nedgång som blev omtalad i pressen, vilket visar på dess popularitet.

Stagnering 1918 - 1939

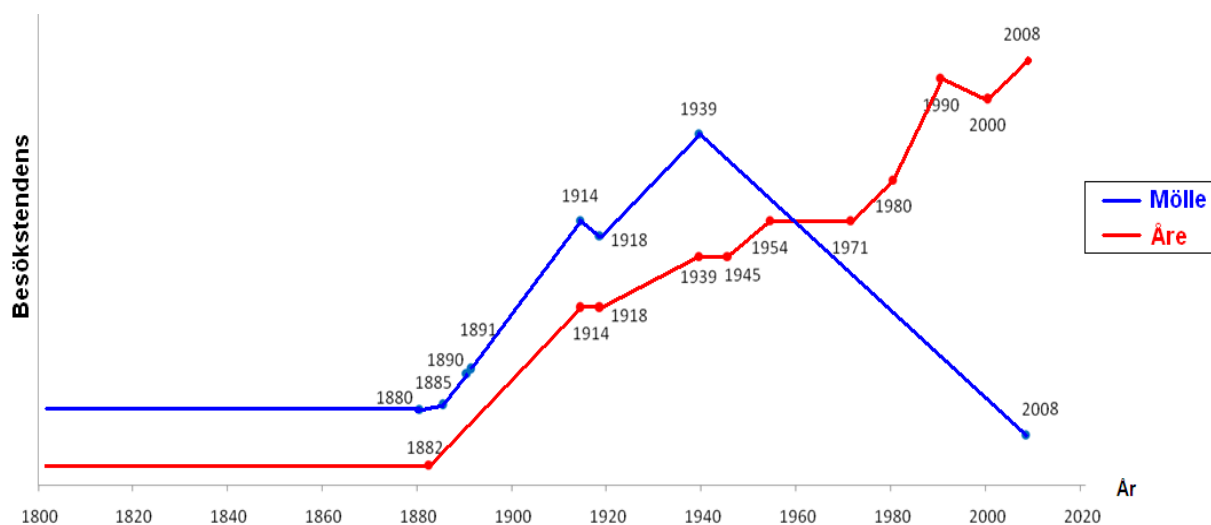
Enligt Butler ska antalet besökare vara som högst under stagneringsfasen men det såg inte riktigt ut så i Mölle. Orten hade dock en glansperiod under mellankrigstiden med återkommande turister, främst från Danmark, men antalet besökare blev inte så många som innan första världskriget. Utvecklingen av infrastrukturen ska även den vara som högst i denna fas men i Mölle var det snarare utvecklingen av aktivitetsutbudet som var högst. Tidigare var det gemensamhetsbadet som lockade turisterna till platsen medan under den här tidsperioden var det nya aktiviteter som lockade. Som till exempel flyg och båtturer.

Nedgång 1939 -

I och med andra världskriget dog turismen helt i Mölle och destinationen upplevde en nedgång. Nedgångsfasen i destinationslivscykeln karakteriseras utav missnöjda turister, stridigheter samt konkurrens. I Mölle var det andra faktorer som påverkade nedgången. Det var främst konsekvenserna av andra världskriget som gjorde att besökarna slutade att komma till Mölle.

Sverige blev inte direkt drabbat av kriget men genom att studera Mölle kan man se att det indirekt drabbade landet. En kraftig reducering av Europas befolkning samt en ökad osäkerhet hos mänskligheten gjorde att ingen fokus låg på nöjesresor. Resultatet av att de flesta turister som reste till Mölle kom ifrån andra länder gjorde att besökstillväxten minskade. Just det faktum att Mölle inte främst besöktes av svenskar gjorde att semesterlagen inte påverkade destinationen positivt. Semesterlagen ökade visligen resandet i Sverige men det ledde även till att nya destinationer växte fram i snabb takt. Då Mölle redan upplevde en nedgång kan det tänkas att det var svårt att konkurrera med de nya orterna. Hos lokalbefolkningen, som levde med en omfattande turism under många år, fanns ingen motivation till att etablera nya företag eller attraktioner eftersom de tyckte att det var jobbigt att tränga ihop sig för att ge rum åt turisterna. Några försök till förnyelse gjordes under andra världskriget men orten har inte upplevt en liknande massturism som under sekelskiftet.

Sammanställning av fallstudierna med fokus på de brytpunkter som skett

Figur 6: Brytpunkter i Åres och Mölles historia.

Källa: Författarna själva.

I Mölle såg den tidigaste turismen aningen annorlunda ut än i Åre. Redan år 1840 organiserades de första resorna till destinationen. Därför presenterar grafen Mölles första stadium på en aningen högre nivå än Åres.

Grafen visar att den första brytpunkten i Mölles historia som destination, skedde år 1880. Utvidgningen av ångbåtstrafiken gjorde att båtarna då gick från Malmö och Köpenhamn till Mölle. Utvidgningen ledde även till en utbyggnad av hamnen, med stöd av staten. Beslutet att dra järnvägen till Åre, 1882, och Höganäs, 1885, gjorde att turismutvecklingen på de bägge destinationerna tog fart. Hotell och annan service kring turismen började etableras på orterna. Åre och Mölle blev då lättillgängliga och besökstalet ökade.

1890 upplevde Mölle sin första motgång, på grund utav den stora branden, men med gemensamma krafter lyckades byn återhämta sig. Sekelskiftet 1800-1900 var Mölles storhetstid som destination. Under slutet av 1800- talet fanns goda boende- och kommunikationsmöjligheter och turismen expanderade kraftigt. 1892 fanns 493 permanent bosatta i byn och under sommarmånaderna detta år besöktes destinationen av ca 5000 turister. Två år senare hade besökstalet ökat till ca 15 000. Ökningen resulterade i att hamnen åter igen var tvungen att renoveras och byggas om. 1910 invigdes järnvägsstationen i Mölle vilket ökade besökstalet ytterligare. Det året besöktes orten av ca 50 000 svenska och internationella turister.

Åres utveckling steg stadigt fram till första världskriget, på grund utav järnvägens uppkomst som nämndes tidigare, men även genom privatpersoners engagemang för ortens utveckling. Rahms Åreprojekt 1906-1907 hade storslagna visioner men det blev inte riktigt som det var tänkt. Boende- och servicemöjligheterna ökade dock en aning men det var Bergbanan som satte störst prägel på orten, då den var det första i sitt slag i Sverige.

Första världskriget ledde till en allmän nedgång för turismen i hela Sverige och både Åre och Mölle stannade till i sin utveckling som destinationer, vilket grafen ovan visar. Laxlordarna försvann helt från Åre och återkom aldrig men en ny grupp gjorde entré på destinationen, Gulaschbaronerna. De nya besökarna kom inte till Åre för naturens skull utan för idrottens. Mölle drabbades hårdare av kriget än vad Åre gjorde. Där blev det en märkbar nedgång ekonomiskt och tyskarna, som stod för en stor del av besökarna innan kriget, försvann helt från orten och kom aldrig tillbaka.

Under mellankrigstiden återfick destinationerna sin glans och utvecklingen fortsatte. Mölle besöktes då främst av danskar som årligen reste till orten och stannade under en längre tid. I Åre ökade infrastrukturen och kommunikationsmöjligheterna förbättrades. Även utvecklingen av vintersporter och vinterturism steg. Skolungdomens allmänna fjällfärd resulterade i de första paketresorna till Åre och olika samarbetsformer ledde till ökad marknadsföring och billiga resor. Under 1930- talet började staten engagera sig i turismen vilket ledde till ytterligare marknadsföring utomlands. Semesterlagen resulterade i att paketresorna vidareutvecklades vilket lade grunden till massturism och turismen började då bli ett levebröd för lokalbefolkningen i Åre. Invigningen av den första skidliften, och de första skidbackarna startade en ny epok i destinationens historia, i och med liftkortsfolkets entré. De nya besökarna hade helt andra syften att besöka orten än de tidigare. Deras fokus låg på skidåkning, lättillgängliga hotell och bra service, inte naturen, tystnaden och ensamheten.

Andra världskriget innebar slutet på badturismen i Mölle och orten upplevde en klar nedgång som turistdestination. Den blomstrande tiden med mängder av besökare tog slut och fram till idag har Mölle fortfarande inte återfått den status destinationen hade under sekelskiftet även då orten idag har en väletablerad turism. Det är detta vi försökt att visa genom grafen här ovan. Några av faktorerna som gjorde att Mölle aldrig återhämtade sig var bland annat bilismens genombrott under mitten av 1900- talet vilket ändrade resvanorna och turistandet i Sverige. Camping eran och bilismens genombrott gjorde att det inte blev lika populärt att resa till badhotell eftersom familjeresandet började dominera den svenska turismen. Charterresandet

kan också ha bidragit till att svenska badhotell inte fick samma status som förut, då allt fler människor lockades utomlands till varmare stränder. En ytterligare faktor som negativt påverkade turismen i Mölle var att järnvägsstationen lades ner år 1963 vilket minskade tillgängligheten. Detta tillsammans med passfriheten mellan de nordiska länderna kan vara en faktor som ledde till att Mölle tappade besökare eftersom svenskarna kunde utforska sina grannländer på ett friare sätt. Vidareutvecklingen av det internationella resandet i Sverige, genom bland annat Arlandas utrikesterminal och lågprissatsningar på flygbiljetter gjorde inte situationen bättre för de mindre baddestinationerna i Sverige. Mölle har försökt att följa med i turismutvecklingen genom att bland annat utveckla campingar och golfturism. Orten har försökt ändra sitt aktivitetsutbud, från att nästan enbart vara en badort till att idag erbjuda aktiviteter som dykning och klättring. Vissa hotellentreprenörer har även försökt förlänga säsongen genom att bland annat skapa konferensmöjligheter. Idag är Mölle en destination med varierat aktivitetsutbud och goda boendemöjligheter.

Åre gick en helt annan väg tillmötes efter andra världskriget än vad Mölle gjorde. Under själva krigstiden avstannade turismen, som grafen visar, men efter kriget fortsatte Åres utveckling uppåt. Utvecklingen stannade dock till tiden efter VM: et och det var först då staten engagerade sig i orten, genom det andra Åreprojektet 1971, som tillväxten fortsatte.

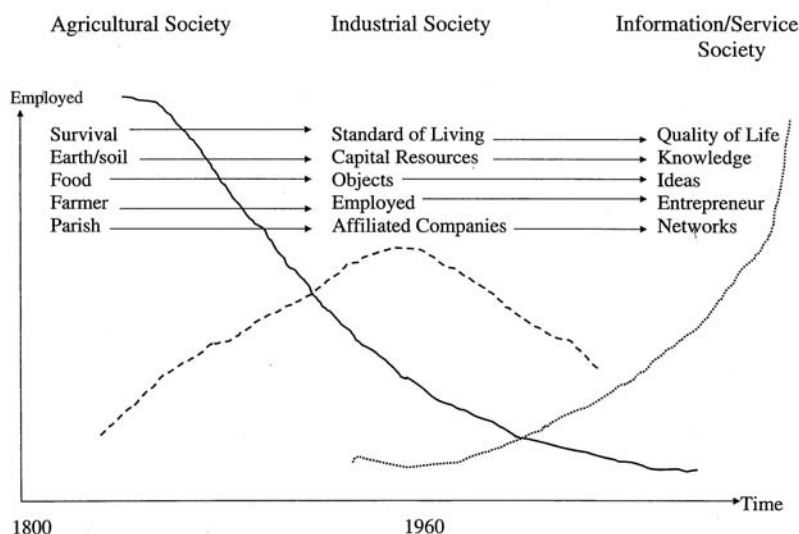
Grafen visar att Åres utveckling steg kraftigt under 1980- talet på grund av den omfattande byggboomen vilken gynnades av den dåtida skattelagsstiftningen. De nya boendeformerna ökade bäddkapaciteten från 5000 till 13 000 bäddar. Under den första delen av 1980- talet var det lokalt och kommunalt intresse som stod för utvecklingen. Under den senare delen av decenniet tog allt fler privata och internationella aktörer plats på marknaden och Åres utveckling följde en mer marknadsstyrd projektstruktur. Den positiva ekonomiska situationen gjorde att destinationen försökte vidareutveckla sin säsong och profilera sig som en sommardestination.

1989 förändrades den ekonomiska situationen i Sverige, detta tillsammans med att Åre inte fick arrangera vinter OS år 1992, fick stora konsekvenser för destinationen. Åres utveckling under 1990- talet kännetecknades främst av organisationsförändringar som slutligen innebar att SkiStar övertog driften av destinationen.

2000- talet har börjat med ett enormt och för att säkra Åres framtida utveckling har kommunen och näringslivet gemensamt tagit fram två framtidsvisioner som beskriver ett gemensamt arbete för att utveckla destinationen till en av Europas mest attraktiva vinterdestinationer.

Push och pull faktorer

I följande analysavsnitt presenterar vi först push faktorerna som påverkat resandet i Sverige och i världen med hjälp av Steenes modell Samhällsförändring genom tiden och dess överlevnad. Senare presenterar vi pull faktorerna, det vill säga de produkt- eller destinationsbaserade krafter som på ett eller annat sätt påverkat destinationerna.

Figur 7: Samhällsförändring genom tiden och dess överlevnad.

Källa: Doc. Anders Steene, föreläsning vid Södertörns högskola, 2007-10-02

■ Ekonomiska faktorer

Fas ett – Före industrialiseringen. I huvudsak agrikulturella och levebrödsbaserade ekonomier där turismen är begränsad till mindre delar av den övre klassen i samhället.

Under tiden för jordbrukssamhället låg störst fokus hos allmänheten på anskaffande av mat och överlevnad och marken man ägde var den främsta formen av kapital. Turism var till stor del kopplad till handels- och affärsresor, då det var viktigt att utbyta varor mellan länder. Andra resenärer som pilgrimer och vagabonds var de som inte ägde någon mark och inte var bofasta på en plats. Europas ekonomi före industrialiseringen präglades av kolonisering och upptäcktsresor då mäktiga länder som Spanien och Portugal kunde etablera sig på andra nationers mark och utnyttja deras resurser. Fartygsutvecklingen gav också större möjligheter för global internationell handel vilket var en stor inkomstkälla för många länder

Fas två - Som en konsekvens av industrialiseringen och urbaniseringen ökar välståndet i samhället och sprider sig till en bredare grupp. Detta leder till ökad efterfrågan inom inhemskturism bland medelklassen.

I takt med industrialiseringen bildades det handelssystem i världen då bättre transportmöjligheter var en av förutsättningarna för ökad handel. Feodalsystemet ersattes med kapitalism och så småningom med entreprenörskap vilket i sin tur blev en väg till välbefinnande och enligt Steene är det människans övergång från jordbrukare till arbetare som kännetecknar en övergång till industrialisering. Natur- och hälsoresor blev allt vanligare då stadsmiljöerna inte längre kunde erbjuda frisk luft på grund av alla fabriker vilket åter igen bekräftas av den ovanstående modellen då människorna under denna tidsperiod strävade efter en ökad levnadsstandard. Det nationalromantiska synsättet i Sverige och i Europa blev en av de dominerade krafterna vad gäller resandet, då det gällde att "känna sitt land". Arbetarklassen hade dock inga ekonomiska förutsättningar att resa långt.

Utvecklingen av båttrafik och järnvägen var en pågående trend i hela Europa. Industrialiseringsepoken var en ny era av innovationer.

Fas tre – En stor del av populationen fick det bättre ställt vilket ökade resandet inom landet men även resandet till grannländer. De högre klasserna däremot reste på längre internationella resor.

Masskonsumtion och massproduktion krävde inte bara arbetskraft på fabriker utan också inom tjänstesektorn. Detta visar att samhället var på väg mot ett mer serviceinriktat samhälle. Arbetet krävde effektivisering, där idéer och "know how's" hade stor betydelse. Folk fick

bättre betalt samtidigt som varorna blev allt billigare. Andra världskriget ledde dock till en stagnering av ekonomin och en minskning av det privata kapitalet i många länder. Under efterkrigsperioden krävdes resurser för att kunna återbygga ekonomin. Steenes modell visar att dåtidens företag utvecklades och spreds geografiskt vilket kan kopplas samman med återuppbyggnaden av ekonomin i Europa. Eftersom kriget inte direkt berörde Sverige kunde landets ekonomi göra stora framsteg jämfört med övriga Europa. Den svenska kronan började växa, vilket gjorde att svenskarna, under efterkrigsperioden, hade större möjligheter att turista än resten av européerna.

Fas fyra- Samhället är nu helt utvecklat och befolkning har det gott ställt och reser både på kortare och längre resor inom landet och utomlands.

Införandet av EURO jämnade ut de ekonomiska skillnaderna mellan de europeiska staterna och gjorde resande möjligt för en bredare grupp. Enligt modellen ovan kännetecknas informations- och servicesamhället av bland annat bildandet av nätverk och genom EURO:n öppnades möjligheter för detta. Betald semester gav medel- och arbetarklassen större ekonomiska förutsättningar samt fritid som de kunde lägga på resor. Även införandet av lediga lördagar på de svenska bankerna skapade en köpkraftig grupp av resenärer. Jämställdhet på arbetsplatser och sänkning av åldern för att bli myndig ledde till att kvinnor och ungdomar hade alltmer tid att resa. På 1960-talet utvecklades charterresor som ett resealternativ. Detta var både billigt för konsumenterna och gav bra avkastning till arrangörerna. Oljeindustrin och den groende bilismen gjorde att många länder, som exempelvis Norge, förbättrade sin ekonomi. Detta ledde till fler köpkraftiga konsumentgrupper på turismmarknaden. Vid uppkomsten av masskonsumtionskulturen och den ökade tillgängligheten till olika världsdelar, växte stora multinationella företag fram vilket bland annat ledde till ojämn ekonomisk utveckling i världen och därmed även överexploatering av billig arbetskraft på destinationer. För Sverige och andra utvecklade länder väckte massturismen frågan om hållbarutveckling och lokal ekonomi, som är aktuell än idag.

▪ **Sociala faktorer**

Vad gäller sociala förhållanden i Europa var det tillgång till fritid som var en av de största hindren för resandet genom tiden. Modellen visar att jordbrukssamhället till största delen dominerades av jordbruksarbetare som inte hade tid och möjligt att resa. De som rörde sig inom landet eller mellan olika länder i det pre-industriella Europa ansågs vara banditer eller flyende arbetare. De som hade pengar och frihet reste oftast på uppdrag från kungliga majestäter med forsknings- eller handelssyfte, som exempelvis Columbus eller Linne. Vid kapitalismens uppkomst demokratiserades arbetarfolkets rättigheter och många kunde då starta eget företag eller åtminstone bli inhyrda i andras. Slavarbete existerade fortfarande utanför Europas gränser i olika koloniserade länder, där den europeiska civilisationen styrde. Genom större tillgång till utbildning för kvinnor och män och införandet av skolor för alla, ökade de geografiska kunskaperna hos både fattiga som hos medelklassen, vilket gjorde att människor blev medvetna om andra länder i Europa. Enligt Steene innebar övergången till industrisamhället att levnadsmöjligheterna förbättrades vilket de gjorde med hjälp av demokratisering av rättigheter och ökad kunskap. Kvinnor har inte alltid varit lika rörliga som de är idag. Det är först i och med kvinnans möjlighet till att jobba och tjäna egna pengar som de började bli en aktiv resenärsgroup. Gruppresande uppstod som en form av social aktivitet först på mitten av 1800-talet genom bland annat Thomas Cook som var den första att organisera och ta betalt för just gruppresor. En av de stora förändringarna för många europeiska länder under mitten av 1900-talet var införande av semesterlagen, vilket hade stor betydelse för resandet. Under denna tid blev även engelska infört i de svenska skolorna vilket ledde till ett steg i den språkliga utvecklingen.

▪ **Demografiska faktorer**

Före industrialiseringen var Europas länder mer eller mindre på en och samma utvecklingsnivå, som enligt Steene kännetecknas av jordbrukssamhället. Dödligheten var hög och livstiden var kort på grund av krig och sjukdomar. De flesta av Europas befolkning bodde på landsbygden, arbetade med jordbruk och hade nästan ingen tillgång till utbildning och omvärldskunskap. Eftersom olika länder inträdde industrialiseringsfasen vid olika tidpunkter blev välståndet i de tidigaste industrialiserade länderna högre än i de senare industrialiserade, Sverige tillhörde ett av de senare. Industrialiseringsepoken medförde en urbanisering och allt fler människor flyttade in till städerna. I de stora städerna fanns det en koncentration av handel, kunskap och kultur vilket uppmuntrade människor till att resa. Innan industrialiseringen, enligt Steene, skedde handel och utbyte av kunskap främst inom bygden, medan industrialiseringens ökande resor gjorde att handeln spreds geografiskt. I takt med utvecklingen inom hälsovården blev dödligheten mindre under industrialiseringsfasen och de medicinska kunskaperna gjorde att antalet barn i en familj minskade genom medvetenhet om preventivmedel. Kvinnor fick så småningom arbeta och intäkterna i hushållen ökade. Detta ledde till att familjeresor blev allt vanligare samtidigt som antalet rika familjer utan barn ökade. I det postindustrialistiska samhället blev trängseln i storstäderna stor, på grund av den allmänna befolkningsökningen. Detta fick människor flytta till förorter och rurala områden, då bilism och utveckling av kommunal transport skapade goda förbindelser mellan hemmet och arbetet. Under 1940- talets Sverige blev det trendigt att flytta ut till semesterstugor under sommarens semestermånader. Ökad levnadstid gjorde det även möjligt för äldre personer att resa mer. Genom utvecklingen av hälsovården och det mer jämställda samhället ökade livskvalitén vilket är en av Steenes kriterier för att samhället nu övergått till ett informations- och servicesamhälle.

▪ **Teknologiska faktorer**

1900- talet kännetecknas av många tekniska innovationer men, som modellen ovan visar, började industrialiseringen redan under 1800- talet med dess tekniska uppfinningar. Framstegen inom utvecklingen av transportmedel lovade framgång för många näringsgrenar som handel, industri och inte minst turism. Dock var de nya transportmedlen inte alltid så perfekta som det var tänkt. Många ång- och motordrivna båtar sjönk, vilket gjorde att resenärer blev misstänksamma mot de nya transportmedlen. För det svenska folket inträffade en omfattande katastrof på 1990- talet då kryssningsbåten Estonia sjönk i Östersjön. Trots allt detta är transportutvecklingen den faktor som gjort turismen möjlig överhuvudtaget. I takt med transportutvecklingen ökade tillgängligheten av flertalet destinationer, i Sverige och i världen. Bilismen är ett exempel på detta, genom att den gjorde ännu fler platser tillgängliga, då utflykter och friluftslivsturism blev en stor del av svensk resekultur. Den tekniska utvecklingen hade dock inte bara positiva konsekvenser för resandet. 1938 uppfanns atombomben och under slutet av andra världskriget fick användandet av bomben katastrofala konsekvenser i Hiroshima, vilket i sin tur även drabbade turismindustrin.

En annan teknologisk framgång som inledde en ny era för handeln och turismen var uppfinnande av internet och datorer. Idag är internet en stor inspirationskälla för resenärer.

▪ **Politiska faktorer**

På romartiden liksom på medeltiden var det reste folk i samband med krig och religiösa tåg. I antika Grekland och Rom reste folk även för att diskutera politiska beslut. Senare i tiden, genom koloniseringen, ökade resandet mellan länder då regeringar sände iväg folk för att etablera sig på kolonier. Detta ledde till en utveckling av språkkunskaper i världen. Efter att kolonierna fick självständighet etablerades många turismdestinationer i dessa varmare länder. Under industrialiseringsepoken var det viktigt med politiska beslut vad gäller satsningen på utveckling av transportnätet, järnvägen och flyglinjer. Enligt Steenes modell, här ovan,

kännetecknades industrisamhället av att företag köptes upp och anslöts till kedjor vilket gjorde satsningen på utveckling av transportnätet möjligt. Under 1900- talet resulterade två politiska kriser i första och andra världskriget. Båda krigen innebar en osäkerhet för resande, ekonomisk nedgång och motsättningar mellan nationer. Politiska beslut har alltid haft direkt påverkan på turismen. Ungefär samtidigt som Sverige införde semesterlagen stängdes Europas gränser på grund av andra världskriget. Inhemsk turism blev då ett alternativ för resande svenskar. Som resultat av andra världskriget blev Europa uppdelat i två hälfter – öst och väst, vilket skapade mentala och regionala gränser för resandet 24 år framåt. Efter andra världskriget bildades FN, Internationella valutafonden och Världsbanken som ett försök att stabilisera ekonomin och samhället. Under den andra hälften av 1900- talet upplevde världen en annan form av krig, som ett resultat av nationella motsättningar och politiska kriser – terrorism. Till exempel 1985 när en palestinsk gerillagrupp kapade ett italienskt kryssningsfartyg i Medelhavet.

När Sverige blev en del av EU år 1995 blev tillgängligheten till andra länder bättre och därmed blev resandet en självklar del av svenskarnas liv. I modellen nämns att informations- och servicesamhället kännetecknas av kunskap, entreprenörskap, nätverk och livskvalité och just detta möjliggjordes i och med Sveriges inträde i EU.

Flygattacken i New York, den 11 september 2001, gjorde att det inträdde kulturella och politiska motsättningar mellan muslimska och kristna civilisationer med kriget i Irak som konsekvens. En påtaglig misstänksamhet mot transportmedel minskade antalet flygresenärer.

Pull faktorer

▪ Geografiska

Åre och Mölle har redan från deras tidiga utveckling som destinationer lockat både internationella och nationella besökare, även då de varit svårtillgängliga. Det har varit platsens autenticitet som lockat turisterna och inte möjligheten att ta sig dit. Den tidigaste formen av marknadsföring gjordes inte av destinationerna själva, utan marknadsföringen bestod av de tidigaste besökarnas berättelser och historier. I Mölle spelade hovfotografen Peter Lundhs ”Möllebilder” stor roll i marknadsföringssyfte, då det inte var vanligt med gemensamhetsbad under denna tid. Regionala instanser, såsom turistföreningar, har även spelat en stor roll i marknadsföringen, speciellt i Åre. Genom statens groende intresse för turism under 1930- talet utvidgades marknadsföringen av svenska destinationer ytterligare vilket gjorde att intresset för turism ökade.

▪ Tillgänglighet för marknaden

Tillgängligheten till Åre och Mölle har helt baserats på tekniska utvecklingar, så som ångbåtar och järnväg. Även då de båda destinationerna geografiskt sett alltid legat långt bort från deras besökares hemregioner, har de genom de utvecklade kommunikationsmöjligheterna lockat turister. Dessa har brett väg för turismens utveckling på bägge orterna både ur nationell synvinkel och internationell. Hamnen i Mölle hade en stor betydelse då många av besökarna kom via vattenvägen. Genom statens hjälp byggdes den om i ett tidigt skede av utvecklingen av destinationen vilket ledde till ytterligare infrastrukturförbättringar på orten. Järnvägen lade grunden till en mer omfattande utveckling av Åre och Mölle som destinationer och utvecklingen av infrastrukturen har gått stadigt framåt. Bilismen och flyget har förbättrat kommunikationsmöjligheterna till de båda orterna. Idag har Åre två flygplatser inom ett relativt nära håll och en motorväg som gör det möjligt att bila dit. Bilismens antågande kan däremot ses på två olika sätt. I Mölle blev bilismen en av de faktorer som gjorde att destinationstillväxten sjönk, medan i Åre, kan det antas, att den spelade en positiv roll för utvecklingen eftersom bilism är det populäraste färdssättet till destinationen idag.

Den politiska tillgängligheten har även den spelat en stor roll för Åres och Mölles utveckling, fast på olika sätt. Under både första och andra världskriget avstannade turismen

generellt sätt i Sverige men de negativa konsekvenserna blev mera påtagliga i Mölle. Under Mölles glansperiod bestod turisterna till stor del av internationella besökare. Under första världskriget och mellankrigstiden tappade destinationen de tyska besökarna och under andra världskriget tappade orten alla besökare. Det kan tänkas att det inte var svårt att komma till Sverige utan snarare att det var situationen i turistens hemland som inte var gynnande för turism. Åre däremot främjades till en vis del av de två världskrigen. Efter första världskriget utformades en demokratisk syn på turism genom Skolungdomens allmänna fjällfärd och under andra världskriget tjänade lokalbefolkningen pengar på militären som fanns i området, vilket i sin tur blev en inkörsport för turismen i bygden.

▪ **Tillgänglighet av attraktioner**

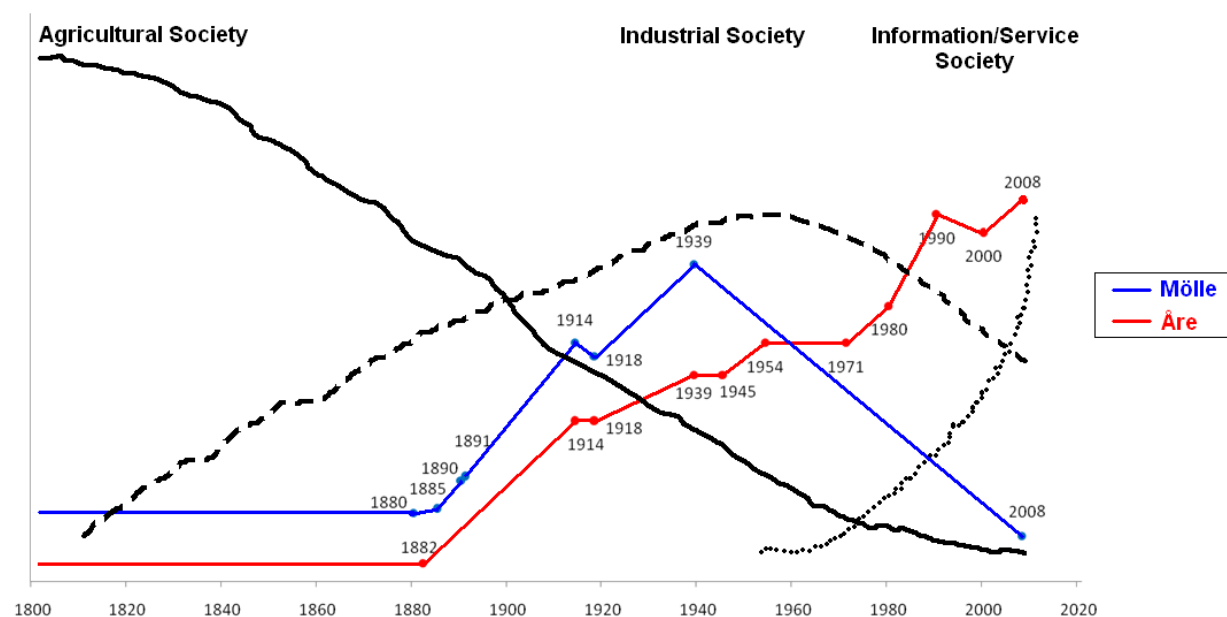
De första attraktioner som attraherade besökare till Åre var helt baserade på natur och friluftsliv och detta grundades i den romantiska synen man hade på naturen och vildmarken. Frisk luft, jakt och fiske samt flora och fauna var det som lockade besökarna innan järnvägen etablerades i samhället. I Mölle var det också naturlivet som lockade till en början men det var gemensamhetsbadet och det sociala livet på orten som gjorde att de större mängderna av turister reste till orten. I takt med utvecklingen av destinationerna breddades även aktivitetsutbudet. Då turismen i Mölle började dala, som en konsekvens av andra världskriget, byggdes det en golfbana av sommarbesökaren konsul Sven Wennerth för att försöka rädda destinationen och öka dess aktivitetsutbud. Idag har Mölles utbud av aktiviteter helt förändrats från vad som fanns tidigare. Golfen är fortfarande en viktig aktivitet men även dykning, klättring och historiska sevärdheter är populära attraktioner för de som besöker orten. I Åre har attraktionsutbudet utvecklats genom hela destinationens uppväxt med början av bergbanan 1910 och följdes sedan av bland annat curlingbanor. Sportaktiviteter var en viktig del i Åres utveckling i början av 1900-talet. Den återkommande Åreveckan hade stort fokus på just detta. I och med den första skidliften banades vägen fram för liftkortsfolket som enbart besökte orten för skidåkningens skull och inte för naturens. Samerna var även de en attraktion i sig som lockade besökare till platsen. Idag är Åres aktivitetsutbud baserat till stor del på skidåkning men även på andra naturliga och artificiella året-runt attraktioner som återkommande tävlingar, spa, natur och äventyrsaktiviteter.

▪ **Tillgänglighet av service**

I både Mölles och Åres tidiga stadium som destinationer fanns ingen etablerad service kring turismen men i och med att besökarna blev fler öppnades det hotell, restauranger och andra tjänsterelaterade verksamheter. De första boendeformerna i Mölle var dock inte hotell utan lokalbefolkningen hyrde ut rum i sina egna hus. I båda orterna var det lokala entreprenörer som stod för den tidiga utvecklingen men i fallet Åre skedde det en förändring i utvecklingsstrukturen under 1980-talet då större företag, både nationella och internationella tog över utvecklingen och den blev mer marknadsstyrd.

7. Diskussion och slutsatser

Frågeställningarna, som presenteras i det inledande kapitlet, går in i varandra och kommer gemensamt diskuteras i detta avsnitt. Eftersom vi redovisar omfattande information om historia och lokal utveckling tyckte vi att det var till hjälp att presentera en översiktlig bild som visar Åres och Mölles utveckling tillsammans med Steenes modell. Detta för att ge både läsaren och oss en tydlig bild över hur samhällets utveckling på global och lokal nivå har ett sammanhang med destinationernas utveckling.

Figur 8: Brytpunkterna i Åres och Mölles historia, applicerade på modellen, "Samhällsförändring genom tiden och dess överlevnad".

Källa: Författarna själva.

Genom en sammanställning av våra teorier har vi kommit fram till att båda destinationerna började sin utveckling under den agrikulturella samhällsepoken och turismtillväxten på de bägge orterna följde samma uppåt trend fram till första världskriget. Vi har även kommit fram till att första brytpunkten på bägge destinationerna skedde i takt med utvecklandet av ångbåtarna och järnvägens uppkomst, vilket är ett resultat av industrialiseringens epok. Detta visar vikten av att en destination måste följa med i den tekniska utvecklingen för att lyckas i ett tidigt skede, vilket både Åre och Mölle gjorde. Det var dock inte destinationerna själva som bestämde att järnvägen skulle dras genom de båda orterna utan det var statens beslut. Så redan i det första skedet i utvecklingen spelade staten en viktig roll i utformningen av destinationerna.

Som vår modell här ovan visar, följer Mölles utveckling, industrialiseringskurvan men det industrialiserade samhället kännetecknades av ökade teknologiska uppfinningar och i Mölle skedde inga tekniska innovationer efter 1885. Så varför följer Mölles kurva ändå industrialiseringens? En slutsats vi kommit fram till är att Mölle redan under sekelskiftet utvecklade ett servicesamhälle i form av hotell och andra turismrelaterade tjänster, vilket på den globala nivån skedde först efter andra världskriget. Detta gjorde att besöksstillväxten ökade även då inga tekniska utvecklingar skedde på destinationen.

Åres utveckling följer också den industriella kurvan genom införandet av tekniska innovationer som bergbanan, och skidliftar. Besöksantalet var troligen inte lika stort som i Mölle, då skidturismen inte var lika etablerad i samhället som badturismen, men Åre lyckades

med sin utveckling på grund utav att orten hade hög teknisk utveckling. Just de nya attraktionerna som bergbanan var nämligen lockande i sig.

Mölle började sin utveckling på ett mycket starkt och bra sätt, genom tidig marknadsföring och attraktiva aktiviteter. En av industrialiseringens kännetecken är förbättrad livskvalitet och att människorna fick mera pengar och fritid. Detta gjorde att efterfrågan på turistdestinationer ökade vilket i sin tur ökade utbudet. Under första och andra världskriget försämrades just detta och det var därför både Mölle och Åre fick en nedgång under denna tid. Åre hade inga problem att återhämta sig efter de båda världskrigen och det verkar som destinationen snarare fick ett ökat antal besökare under efterkrigsperioderna än ett minskat. Detta anser vi vara på grund utav Åres geografiska placering inne i landet. Det kan tänkas att befolkningen som levde utefter kusterna var mer rädda för kriget på grund utav närheten till havet. En annan orsak som ledde till att Åre fortsatte sin utveckling var att de flesta besökarna var svenskar och under krigsperioderna reste man till stor del inom landet. Mölle däremot ligger vid kusten och de flesta besökarna som kom till destinationen under dess glansperiod, var européer. Det är dock inte den enda förklaringen till varför destinationen inte lyckats med sin utveckling men faktum att majoriteten av den huvudsakliga målgruppen levde i krigets ruiner spelade en stor roll. Mölle lyckades återhämta sig efter det första världskriget därför att badturismen fortfarande var en uppskattad turismform och det fanns troligtvis inte så många liknande destinationer med det goda rykte Mölle hade. Efter andra världskriget utvecklades flera nya former av turism som dåtidens turister ansåg vara mer attraktiva. Badturismen förändrades till charterturism och Mölle kunde inte förmedla en lika lockande produkt som till exempel Mallorca. Inom Sveriges utvecklades campingen till en form utav svensk tradition och nya campingdestinationer växte fram. Då Mölle främst lockat en internationell publik tror vi att destinationen inte var lika känd bland svenskarna vilket gjorde att den glömdes bort. Just detta faktum att Mölle var en internationell destination under sekelskiftet 1800-1900- talet kan vara en av de faktorer som gjorde att destinationen inte blev lika populär efter andra världskriget. Detta tillsammans med att Mölleborna tröttnat på de stora tillströmningarna av turister gjorde att ingen vidareutveckling skedde på orten. Hade detta scenario utspelats på en destination idag skulle samhället hjälpt orten på ett helt annat sätt än vad som gjordes då. Idag är man medveten om turismens betydelse och lokalbefolkningen har större kunskap om hur man på bästa sätt tar tillvara på besökarna utan att själva bli allt för påverkade.

Som vår sammanställda kurva visar, präglades Åres utveckling efter andra världskriget av förberedelser inför VM: et 1954. Vårt belägg för detta är att vi anser att Åre inte kunnat genomföra ett VM utan goda tekniska förutsättningar. Så precis som under tidigare faser av utvecklingen tog entreprenörer tillvara på den teknologi som utvecklats för att lyfta destinationen. Efter andra världskriget gick Åres utveckling i takt med uppkomsten av informations- och servicesamhället, som illustreras i modellen. Denna utveckling kännetecknas av bland annat 1980- talets byggboom då internationella företag etablerades på orten och ombyggnationen blev marknadsstyrd. Detta visar den stora vikten av att lokala, nationella och internationella företag samt staten involveras i en destination för att vidareutveckla den. Åre hade inte sett ut som orten gör idag om det inte vore för dessa investerare. Sverige är ett litet land så ska en destination uppnå en global standard måste hela samhället hjälpa till. En av skillnaderna mellan Mölles och Åres utveckling är att Åres utveckling skedde under en tid då samhället tog vara på de besökare som kom och anpassade destinationen samt de lokalt boende till turismen så att utvecklingen blev hållbar och långvarig.

Push och pull faktorer som både direkt och indirekt påverkat svenska destinationers utveckling.

Vi har kommit fram till att dessa är de faktorer som på olika positiva eller negativa sätt påverkat Åres och Mölles utveckling, vilket i sin tur kan generaliseras till svenska destinationers utveckling.

- Kontinuerlig utveckling av aktivitetsutbudet
- Spridning av information om orten genom besökare
- Uppkomsten av medveten marknadsföring
- Kända människor som besöker platsen ökar dess popularitet
- Statens engagemang inom turismnäring och turismutveckling
- Lagstiftningar som berör turism och semestermöjligheter
- Lokalt och kommunalt engagemang i turismutveckling
- Tekniska utvecklingar vad gäller aktiviteter och kommunikationsmöjligheter
- Politiska oroligheter och religiösa motsättningar
- Landets ekonomiska situation
- Interna och externa investeringar
- Arrangerande av stora evenemang
- Infrastruktur: boende, service och tillgänglighet
- Oförutsägbara företeelser som till exempel brand, terrorism
- Oväntade konsekvenser av samhällsutvecklingen
- Demografiska och sociala förändringar
- Inträde i globala organisationsformer
- Politisk tillgänglighet
- Demokratisering av samhällsnormer och förändringar i uppfattningar
- Globalisering
- Nya former av resesyften
- Tillgång till kunskap
- Trender och mode

Resultatet vi kommit fram till har förvånat oss en aning. Faktorer vi trodde skulle verka negativt för våra fallstudier, som exempelvis branden i Mölle, hade slutligen en positiv konsekvens för turismutvecklingen. Även världskrigen hade positiva effekter för svensk turism, se bara på Åre. Ytterligare en sak som överraskat oss är att samma faktorer påverkat destinationerna på olika sätt. Även då vi identifierat olika faktorer som påverkat Åre och Mölle på ett positivt eller negativt sätt ser det annorlunda ut i kontext av ett annat land då olika länder och orter påverkas av händelser på olika sätt. Det är även svårt att generalisera vårt resultat till helheten, så som fallstudier bör göras, då hermeneutiken kräver statistik för detta. Vi tror dock på våra resultat eftersom vi har gjort omfattande historiska litteraturstudier samt att vi kommit fram till att destinationsutvecklingsmönstret följt samhällsutvecklingen, vilket vi anser vara mycket trovärdigt. En fråga som dock följt oss genom arbetets gång är om vissa destinationer har en bestämd levnadstid, när dess utveckling gått för snabbt. Måste destinationsutvecklingen gå i takt med samhällsutvecklingen för att destinationen ska överleva under en längre tid?

Vi kan konstatera att resandet har förändrats och idag ligger stort fokus på tidseffektivitet, både hos resenären och på destinationen. Människor som lever i snabba utvecklande samhällen ställer högre krav på service och hur snabbt den levereras. Eftersom vi lever i ett informationssamhälle, där många yrken innebär mer psykiskt än fysiskt arbete, söker vi oss mer till aktiva turismformer. Destinationer bör erbjuda aktiviteter som har en mental förpackning där upplevelsen är unik och skiljer sig från konkurrenternas produkter. Detta aktiva intresse kan förklaras av att vi är på väg in i en ny samhällsform, upplevelsesamhället.

En slutsats vi dragit i detta arbete är att förr i tiden reste turister för att vistas på en plats medan idag besöks en plats för dess aktiviteters skull. Gårdagens försörjningsaktiviteter är idag upplevelseaktiviteter, se exempelvis på Åre där jakt och fiske är populära attraktioner i dag. Några av de tidigaste resenärerna i Åre var kurgäster som besökte orten för dess friska luft och idag kommer turister dit för att uppleva spa anläggningar. En slutsats vi dragit av detta är att aktiviteter som var populära för 100 år sedan är lika populära idag, fast de presenteras nu i en annan förpackning. Även äventyrsresorna har kommit tillbaka och blivit populära. Detta visar att historien återspeglas i en modern form. Aktiviteterna har fått en ny formgivning av ett gammalt innehåll.

Massturismen och charterresorna har fått stor kritik, både av turister själva och i miljösynpunkt. Ett resultat av detta är att upplevelsemarknaden idag genomgår en förändring mot mer nischade och skräddarsydda resor med hänsyn till miljön.

Turismen har upplevt olika förändringar genom tiden men resultaten av dessa kan först ses i efterhand, då man inte vet att man upplevt en topp i utvecklingen förrän det blivit en nedgång.

Vårt resultat kan inte bara appliceras på turismnäringen, även andra organisationsformer och företag i samhället måste vara medvetna om att förändringar endast kan ske genom brytpunkter i vardagen. Detta kan vara exempelvis nya investeringar, ombyggnationer eller produktförnyelse. Destinationer och företag bör därför studera sin historiska utveckling för att analysera de faktorer som påverkat destinationen/företaget positivt och använda denna kunskap i framtida utveckling.

Källförteckning

Tryckta källor

- Anrick, C-J. (1934) *Till Jämtland*, Svenska Turistföreningens årsbok, Stockholm
- Blom, T. och Nilsson, M. (2005) *Turismens historia och utveckling*, Liber AB, Malmö
- Bodén B & Rosenberg L, (2004) *Kommersiell turism och lokal samhällsutveckling – En studie av sex svenska fjälldestinationer*, ETOUR, Östersund
- Bryman, A. (2002) *Samhällsvetenskapligametoder*, Liber AB, Malmö
- Burkart, A.J & Medlik, S. (1982) *Tourism Past, present and future*, 2:a uppl. William Heinemann Ltd, London
- Butler, W. (2006) *The tourism area life cycle*, vol.1, Channel View Publications, Clevedon UK
- Ejvegård, R. (2003) *Vetenskaplig metod*, Studentlitteratur, Lund
- Finn, M. Elliot-White M. & Walton, M. (2000) *Tourism & Leisure Research Methods*, Pearson Longman, Essex, England
- Granvik, M. (2000) *Mölle by the sea*, Universal/Reuter & Reuter Förlag AB, Stockholm
- Grinell, K (2004) *Att sälja världen: omvärldsbilder i svensk utlandsturism*, Acta Universitatis Gothenburgensis, Göteborg
- Gummesson, E. ”Fallstudiebaserad forskning” i Gustavsson (Red.) *Kunskapande metoder inom samhällsvetenskapen*, 2:a uppl. (2003,2004) Studentlitteratur, Lund
- Gustavsson, K. (1994), *Kullahalvön – odlings- och bebyggelsehistoria*, Stadsbyggnadskontoret, Höganäs
- Hodacs, H. & Carlsson, Å. (2000) *Från Karakorum till Siljan. Resor under sju sekler*, Historiska Media, Lund
- Kindblom, M. & J. (1998) *Där tiden stått stilla; Klassiska semesterorter i Europa*, Albert Bonniers Förlag, Stockholm
- Kindblom, Thulin M, (2006) *Utmärkta resmål - Badhotell i Norden*, Bokförlaget Arena, Malmö
- Loock, J, (2001) *Turismens Miljöer - Historia, anläggningar och företeelser i Jämtlands län*. Länsstyrelsen Jämtlands län
- Löfgren, O, (1999) *On holiday*, Regents of The University of California, Los Angeles
- Mölleryd, A W, (1958) *Mölle-Kullen genom tiderna. (1:a delen)* Mölleryd, A W, Stockholm
- Mölleryd, A W, (1978) *Mölle-Kullen genom tiderna (5:delen) Lanprodukter*, Helsingborg
- Mölleryd, A W. (1994/95) *Mölle-Kullen genom tiderna (8:delen)* Mölle Byförening, Mölle
- Nilsson, P-Å, (2002) *Fjällturismens Historia – En studie av utvecklingen i Åredalen*, Hammerdal förlag & reportage, Hammerdal
- Pyk, H-O, (1991), *Mölle genom fem sekler- Jubileumsbok 1491-1991*, Mölle Byförening, Mölle
- Sahlberg, B, (2001) *Möten människor och marknader*, Liber AB, Malmö, i samarbete med ETOUR, Östersund
- Sahlberg, B. (2004) *Rötter, Riter & Roller*, ETOUR, Östersund, i samarbete med SNS Förlag, Stockholm
- Sillanpää, P. (2002) *Hur uppstår bilden av ett resesmål?*, ETOUR, Östersund
- Svedelid, O, (2000) *Reseliv*, Sellin & Partner Bok och Idé AB, Stockholm
- Von Friedrichs Grängsjö, Y, (2001) *Destinationsmarknadsföring – En studie av turism ur ett producentperspektiv*, Förestagsekonomiska institutionen, Stockholms universitet, Stockholm
- Weaver, D & Lawton,L, (2001), *Tourism management*, 2:a uppl. JW & Sons Australia, Milton
- Ödman, P-J, ”Hermeneutik och forskningspraktik” i Gustavsson (Red.) *Kunskapande metoder inom samhällsvetenskapen*, 2:a uppl. (2003,2004)

Artiklar och övrigt tryck

- Lam, T & Hsu, C.H.C. (2006) “Predicting behavioural intention of choosing a

travel destination”, *Tourism Management*, Nr. 27
Nationalencyklopedins ordbok, Höganäs, Bra böcker, 2000. Uppslagsord ”turism”
Rosander, G. (1986), ”Turism före STF”, *Folkets historia*, årgång 14, Nr.3,
Svenska turistföreningens årsböcker, STF, Stockholm
Åre Turistbyrå, Åreidag & Maximedia, *Vinterguiden Åre 2008*
Åre Turistbyrå & Maximedia, *Sommarguiden 2007*

Internet källor

<http://www.are.se/> sök näringsliv sedan vision 2011, 2008-05-07 10:50
http://www.holidayclub.se/foretaget/hc_aare/holidayclub-are.html 2008-05-11 22:24
<http://www.kr.jamtland.net/files/19.news.pdf>, *Arbetsmarknadsutsikter i Jämtlandslän 2005-2006*, 2008-05-11 22:38
http://fm.nutek.se/forlaget/pdf/info_017-2006.pdf, 2008-05-22, 23:35
<http://www.skistar.com/are/svenska/skidakning/index.app> 2008-05-21 08:16
<http://www.areturistbyra.com/> 2008-05-21 08:18
http://www.skistar.com/are/svenska/resan_hit/index.app 2008-05-14 15:22
<http://www.mollegk.se/historia.htm>, 2008-05-15, 23:23
<http://www.hoganas.se/?id=864> 2008-05-10 09:15
<http://www.hoganas.se/?id=733> 2008-05-10 09:23
<http://www.mollegk.se/tavlingar.htm>, 2008-05-15, 23:40
http://www.ts.skane.se/fakta/det-moderna-havsbadet#litteratur_section 2008-07-02, 20:39
<http://www.skane-online.se/kullaberg/franis.htm> 2008-07-02, 21:02
<http://www.mollegk.se/historia.htm> 2008-07-02, 21:35

Muntliga källor

Onn. G, Föreläsning vid Södertörns högskola, 2008-03-26.
Steene. A, Föreläsning vid Södertörns högskola, 2007-10-02.

Figurlista

Figur 1: *Illustration på arbetets uppbyggnad.*

Källa: Författarna själva

Figur 2: *The Butler sequence*

Källa: Butler, W, (2006), *The tourism area lifecycle*, Channel View Publications. vol.1, s.5

Figur 3: *Samhällsförändring genom tiden och dess överlevnad.*

Källa. Doc. Anders Steene, föreläsning vid Södertörns högskola, 2007-10-02

Figur 4: *Åres utveckling applicerad i Butlers destinationslivscykel*

Källa: Författarna själva

Figur 5: *Mölles utveckling applicerad i Butlers destinationslivscykel*

Källa: Författarna själva

Figur 6: *Brytpunkter i Åres och Mölles historia.*

Källa: Författarna själva

Figur 7: *Samhällsförändring genom tiden och dess överlevnad.*

Källa. Doc. Anders Steene, föreläsning vid Södertörns högskola, 2007-10-02

Figur 8: *Brytpunkterna i Åres och Mölles historia, applicerade på modellen, "Samhällsförändring genom tiden och dess överlevnad"*.

Källa: Författarna själva

Bildlista

Bild 1: *Transportsätt till Åre*

Källa: <http://www.holidayclub.se/IziDocument/IziJpeg/06-07-243-00267.jpg>
2008-05-21 08:46

Bild 2: *Åre Järnvägsstation på 1890-talet.*

Källa: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/3/31/Åre_railway_station_in_the_1890s.jpg/180px-Åre_railway_station_in_the_1890s.jpg 2008-05-14 20:30

Bild 3: *Lobbyn i Holiday Club Åre*

Källa: <http://www.holidayclub.se/IziPage/Layout13.asp?LID=1&MSIPID=22&MSIID=26&PID=115&CurrentPage=1&ImageUsageCatID=15&perpage=4> 2008-05-14 20:40

Bild 4: *Karta som visar vart Mölle ligger.*

Källa: http://www.skanenordvast.com/ImageVault/Images/id_10604/conversionFormat_18/scope_12/ImageVaultHandler.aspx 2008-05-23, 01:18

Bild 5: *Gemensamhetsbadet i Mölle*

Källa: www.svd.se/dynamiskt/kultur/did_15833699.asp
2008-05-10 09:30

Video källa: (Lite kuriosita)

http://svt.se/svt/road/Classic/shared/mediacenter/index.jsp?&d=48347&a=615135&lid=is_search712311&lpos=0